
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Pedagogiky a psychologie

Studijní program: Vychovatelství

**Studijní obor
(kombinace):** Pedagogika volného času

**VYUŽITÍ PRVKŮ ARTETERAPIE NA
PŘÍMĚSTSKÉM TÁBOŘE**

**THE USAGE OF ELEMENTS OF
ARTETHERAPY IN SUBURBAN CAMP**

Bakalářská práce: 08 – FP – KPP – 41

Autor:

Jitka PROUSKOVÁ

Podpis:

.....

Adresa:

Krajní 1575/2

463 11, Liberec 30

Vedoucí práce: Ing. Iva Ouhrabková

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
53	0	13	2	14	0 + 1 CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Liberci dne:

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(mám v šanonu)!!!

PROHLÁŠENÍ

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 11. 12. 2009.

Jitka Prousková

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Ing. Ivě Ouhrabkové za cenné rady a připomínky. Dále děkuji Věře Motyčkové za rady a možnost realizace her v Motyčkově klice. Mé poděkování si zaslouží i Jana Vlasáková, za pomoc s jazykovou i stylistickou úpravou textu. Nejcennějším však pro mě byla psychická podpora a trpělivost mé rodiny, především Tomáše Jakubičky.

ANOTACE

Bakalářská práce s názvem „Využití prvků arteterapie na příměstském táboře“ je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. V teoretické části jsou konkretizovány oba obory s hlubším zaměřením na obor artefiletiky. V praktické části je navržen program pětidenního příměstského tábora se zaměřením na smyslové vnímání.

Klíčová slova: arteterapie, artefiletika, příměstský tábor.

The bachelor thesis called „The Usage of Elements of Art Therapy in a Suburban Camp“ consists of two parts – the theoretical and the practical one. Both fields are described with focus on the art philetics field in the theoretical part. In the practical part, a five-day-program is suggested for a suburban camp aimed on sense perception.

Key words: art therapy, art-philetics, suburban camp.

Die Bachelor-Arbeit „Die Nutzung der Kunsttherapie Aspekte im Stadtlager“ besteht aus zwei Teilen – dem theoretischen und dem praktischen. In dem theoretischen Teil werden beide Fachrichtungen mit dem Fokus auf Kunstphiletik beschrieben. In dem praktischen Teil wird ein fünftägiges Programm des Stadtlagers vorgeschlagen, das auf Sinneswahrnehmung fokussiert ist.

Schlüsselwörter: Kunsttherapie, Kunstphiletik, Stadtlager.

OBSAH

Úvod	8
1 Výtvarné umění	9
1.1 Umění	9
2 Arteterapie	9
2.1 Definice	10
2.2 Vymezení pojmu arteterapie.....	10
3 Artefiletika	11
3.1 Definice	12
3.2 Vymezení pojmu artefiletika	12
3.3 Osobnost pedagoga v artefiletice.....	13
3.4 Podmínky pro výtvarný projev v artefiletice.....	14
3.4.1 Ozvláštnění	14
3.4.2 Vcítění.....	14
3.4.3 Uspořádání artefiletické skupiny.....	15
3.4.3.1 Velikost skupiny	15
3.4.3.2 Uspořádání skupiny – „kruh bezpečí“	16
3.4.3.2.1 Hodnotit či komentovat?	17
4 Stěžejní pojmy pro artefiletiku	18
4.1 Prekoncept	18
4.2 Koncept.....	18
4.3 Zážitek a prožitek	19
4.4 Imaginace.....	19
4.5 Symboly.....	20
5 Průběh artefiletické hodiny	20
5.1 Zahajovací rituál - ledolamky.....	21
5.2 Výrazová hra.....	21
5.3 Reflektivní dialog	21
5.4 Závěrečný rituál	23
6 Vývojová stadia dětské kresby	23
6.1 Období čmáranic.....	23
6.2 Období hlavonožců.....	24
6.3 Analytické období kresby.....	24
6.4 Oživlá kresba	24
6.5 Období „vzdorné“ kresby	25
6.6 Pubescence – hledačství v kresbě.....	25
6.7 Adolescence – období dospívání	25
7 Barva	26
7.1 Symbolika jednotlivých barev	26

8 Příprava akce	29
8.1 Vymezení cílů.....	29
8.2 Popis prostředí	30
8.2.1 <i>Harmonogram</i>	30
8.3 Právní úprava.....	30
8.4 Cílová skupina	31
8.4.1 <i>Tým</i>	31
8.5 Rozpočet	31
8.6 Úplný scénář	32
Závěr	51
Seznam použité literatury:	52

Úvod

Lze říci, že má životní cesta je do dnešní doby více méně určována úsilím o zlepšení mnou dosaženého vzdělání. Tomu je podřízen i můj volný čas, ve kterém se v poslední době věnuji činnosti, která je obsahem i této bakalářské práce, to je práci s dětmi.

Již od dětství se věnuji se zálibou různým formám výtvarné výchovy. Dosažené poznatky v tomto směru jsem se snažila a snažím uplatňovat při práci s dětmi v různých zájmových kroužcích. V průběhu svého studia oboru Pedagogika volného času jsem se setkala s pojmem arteterapie a při jeho hlubším zkoumání jsem objevila artefiletiku, která mne velmi zaujala. Abych se o oborech arteterapie a artefiletiky dozvěděla co možná nejvíce, zúčastnila jsem se v letošním roce odborného, 32-hodinového kurzu, „Arteterapie a artefiletiky“, pořádaného vzdělávací institucí Cultio a vedeného PhDr. Marií Bažantovou. K dalšímu rozšíření mých znalostí přispěla i účast na přednášce, vedené zakladatelem oboru artefiletiky u nás, Doc. Janem Slavíkem, pořádané v tomto roce Technickou univerzitou v Liberci pro účastníky Pedagogických dnů.

Oba obory mne natolik oslovily, že jsem se veškeré získané poznatky rozhodla sumarizovat v následující bakalářské práci, a to s důrazem na artefiletiku, již pokládám za velmi dobře využitelnou pro své další pedagogické působení. Praktická část mé bakalářské práce se proto zabývá sestavením návrhu uspořádání pětidenního příměstského tábora, zaměřeného na rozvoj smyslového vnímání.

1 Výtvarné umění

1.1 Umění

Umění samo o sobě může přispívat k rozvoji životního ducha, stát se nevyčerpatelnou zásobnicí radosti a slasti, a tak sloužit jako povzbuzující stimul našeho života. Podporuje rovněž vůli žít. Zapojením umění do běžného života můžeme v sobě objevit uměleckou kreativitu a obohacovat tak různé směry našich životních cest.

Umění není pouhým stereotypním doplněním našich životních aktivit, ale patří k základním a podstatným aktivním způsobům, v nichž se život jedince formuje a utváří. Rozšiřuje a zvyšuje vlastní touhu po vnímání harmonie namísto chaosu, objevuje krásu vnímání nového a někdy rozumem sotva poznatelného. Umění rozvíjí smyslové vnímání jedince, obohacuje obrazotvornost, zušlechťuje výrazovou složku bytí a samozřejmě podporuje též naši fantazii. Tím, že se jedná o individuální akt jedince v procesu kreativity, dostává se světu nových výpovědí o jedinečně prožitém okamžiku, umělec nebo tvůrčí duch jej ztvárňuje v různých výtvarných disciplínách. Výrazová stránka je přitom chápána jako dominantní a často i prvotní zejména pro tvůrce. Pro vnímatele je vodítkem při vhledu na umělecké dílo a jeho pozdější pochopení (Jebavá, 1997).

Umělecká tvořivost rozšiřuje estetické znalosti, kultivuje osobnost, obnovuje touhu nově vnímat realitu, inovuje vitální síly a proměňuje hodnotovou sféru životních potřeb (Jebavá, 1997).

2 Arteterapie

Arteterapie je jedním z psychoterapeutických postupů. Opírá se o výtvarné projevy klientů jako o hlavní léčebný prostředek. Nejde při ní o dokonalé, konečné dílo, ale o proces tvorby. Jako zvláštní obor se vyvíjí zhruba sto let. V jeho počátcích lze najít zájem odborníků o spontánní výtvarnou produkci duševně nemocných lidí, která tehdy měla být jen oporou pro přesnější diagnózu poruchy. Až později se objevuje hlubší zájem o to, jak psychicky nemocný člověk vnímá umění. Teprve od druhé světové války se výtvarných technik používá v léčbě psychických poruch; málokdy samostatně, většinou v kombinaci s jinými psychoterapeutickými postupy (Casseová, 1995).

2.1 Definice

Arteterapie je léčebný postup, který využívá výtvarného projevu jako hlavního prostředku poznání a ovlivnění lidské psychiky a mezilidských vztahů. Někdy bývá přiřazována k psychoterapii a jejím jednotlivým směrům, jindy je pojímána jako svébytný obor. Obvykle se rozlišují dva základní proudy, a to terapie uměním, v níž se klade důraz na léčebný potenciál tvůrčí činnosti samotné a arte-psychoterapie, kde výtvořky a prožitky z procesu tvorby jsou dále psychoterapeuticky zpracovávány (www.arteterapie.cz).

Český pedagog Zicha (1981) definuje arteterapii, resp. speciální výtvarnou výchovu: „Záměrné upravování narušené činnosti organismu takovými psychologickými a speciálně pedagogickými prvky, které jsou obsažené v umělecké činnosti nebo procesu umělecké tvorby“ (Stiburek, 2000).

2.2 Vymezení pojmu arteterapie

Sophia Kellyová vymezuje arteterapii jako nerušivý terapeutický proces vhodný pro dospělé a děti, kteří se vyrovnávají s emocionálními problémy, s traumatem z dětství, případně hledají možnost duševního, osobnostního růstu.

Nizozemský psychoterapeut Hilarion Petzold výstižně vymezil arteterapii jako teoreticky usměrněné působení na člověka jako celek v jeho fyzických, psychických danostech, v jeho uvědomělých i neuvědomělých snaženích, sociálních a ekologických vazbách, plánované ovlivňování postojů a chování pomocí umění a z umění odvozenými technikami, s cílem léčby nebo zmírnění nemoci a integrování nebo obohacení osobnosti“ (Šicková, 2008).

Arteterapie je psychoterapeutická a psychodiagnostická disciplína, využívající k léčebným cílům formy a prostředky adekvátní uměleckým formám (v *užším* pojetí formám výtvarného umění, v *širším* i jiných uměleckých oborech). Pracuje zejména s tvorbou a reflexí zaměřenou na proces či produkt. Prvořadým cílem zde není vytvoření uměleckého díla, ale prostřednictvím sebevyjádření, rozvíjení tvořivosti, schopnosti komunikovat a zpracováním osobně významného tématu, dosáhnout odstranění nebo zmírnění obtíží nemocného člověka.

Je třeba odlišovat psychoterapii využívající artetechnik od arteterapie. Zatímco v psychoterapii jsou artetechniky zařazovány cíleně a izolovaně zpravidla proto, aby byl získán materiál pro zpracování určitého tématu, v arteterapii jde o využití plnohodnotného kanálu pro komunikaci a introspekci. Neverbální tvořivá činnost zde slouží nejen pro otevírání, ale i pro zpracování témat (Stiburek, 2000).

Výhody a přínosy arteterapie

Arteterapie má značnou indikační šíři, lze ji vhodným způsobem uplatnit u nejtěžších psychických poruch, stejně jako u lidí psychicky zcela zdravých. Arteterapii lze také využít v nejrozmanitějších věkových skupinách – od batolat po seniory. Výhodou je trvalost produktů arteterapie, možnost sledovat posuny a vývoj v čase, možnost snadného propojení s dalšími terapeutickými metodami – relaxací, imaginací, muzikoterapií, psychogymnastikou, bodyterapií aj. Nelze pomíjet ani diagnostické možnosti, které výtvoř skýtají. (Slavík a kol., 2000)

Nejvýznamnějším přínosem arteterapeutických postupů je jejich *soustavná aplikace*, která je zaměřena k *podnícení (výtvarné) tvorby* a ke *kultivaci (výtvarného) projevu*.

Arteterapeutických technik lze samozřejmě využít v rámci práce s tzv. normálními lidmi za účelem seberozvoje, sebepoznání a prohloubení poznávání kultury, zejména umění. Pro tento způsob práce se dnes již užívá Slavíkův termín *artefiletika*. Protože je ale počítáno s tím, že hranice mezi normou a patologií je neostrá a nezřídka subjektivní, platí mnoho principů stejně tak pro arteterapii, jako pro artefiletiku, a základní techniky jsou koneckonců tytéž. (Slavík a kol., 2000)

3 Artefiletika

Artefiletika je spojujícím mezičlánkem mezi výtvarnou výchovou a arteterapií. Představuje jakousi rozšířenou nebo v jistém směru prohloubenou výtvarnou výchovou. Je důležitou složkou *preventivních aktivit přirozeně integrovaných do běžného života školy*. Artefiletika nemá primárně léčebný charakter, a proto může bez potíží být součástí běžné školní výuky jak povinné, tak výběrové nebo zájmové. Přesto je výjimečná svým *akcentem na psychosociální vztahové a zážitkové obsahy pedagogického díla* a odlišuje se tak od běžného prostředí naší dosavadní tradiční školy.

Ve výchovném a vzdělávacím smyslu může být artefiletika *jedním z nejúčinnějších způsobů, jak žákům zprostředkovat hluboký lidský smysl umění a citlivého uměleckého vztahu ke světu vůbec*. Její metody vtahují žáky do prožitku a vystavují je životním symbolům prostřednictvím výrazových her, které vytváří alternativní svět díla-věci. Je to „jinobytí“, v němž lze získat nemalé poučení o bytí samotném (Slavík, 1997).

Od arteterapie se artefiletika *odlišuje* zejména tím, že není v první řadě soustředěna na léčbu psychiky žáka, ale: 1. na jeho vzdělávání, 2. na jeho výrazovou kultivaci, 3. na rozvoj jeho umělecké tvořivosti, příp. na tzv. 4. pozitivní prevenci (tj. prevenci vzniku nebo rozvoje psychických a sociálních problémů) (Stiburek, 2000).

3.1 Definice

Artefiletika je reflektivní, tvořivé a zážitkové pojetí vzdělávání a výchovy, které vychází z vizuální kultury nebo jiných expresivních kulturních projevů (dramatických, hudebních, tanečních) (www.artefiletika.cz).

3.2 Vymezení pojmu artefiletika

Termín „artefiletika“ je krátký, lze jej v češtině bez problémů vyslovovat i skloňovat. Je dobře přeložitelný do cizích jazyků, neboť jeho složky mají latinský, resp. řecký původ. *Nezastírá příbuznost k arteterapii, ale zřetelně se oproti ní vymezuje záměnou pojmu terapie za filetiku*. Tím má být dáno najevo, že vlivy skryté za jeho obsahem nemají překračovat za práh nemoci a nepočítají s klinickým uplatněním. V položce „arte“ je navíc obsažen i přesah za rámec čistě výtvarného výrazu k obecnějšímu výrazu (kvazi)uměleckému. Příjemné na pojmu „artefiletika“ může být i to, že přes svou jasnou definovanost dovoluje jazykové hrátky (fil – filo, etika), a tak dává šanci k symbolickému rozostřování svého jednoznačného významu (Slavík, 1997).

Název artefiletika je složen ze dvou částí. Jeho podobnost s termínem „arteterapie“ není náhodná. První část názvu odkazuje k arteterapii a k umění – z latinského *ars*, *artis* = umění. Druhá část pojmenování je inspirována myšlenkou pedagoga H. Broudyho o *filetickém* přístupu ve výchově, ve kterém se uplatňuje výrazový projev (např. výtvarný nebo dramatický) společně s rozhovorem o zážitcích, které se k němu vztahují.

Artefiletika je vedena snahou povzbuzovat duševní síly a předcházet jejich psychickému nebo sociálnímu selhání v pozdějším věku. Artefiletika však v žádném případě není jenom snahou o posílení duševní odolnosti nebo o rozvoj sociálních dovedností. Jejím hlavním záměrem je zprostředkovat všem cestu ke světu kultury i přírody na základě jejich vlastních výtvarných zážitků.

Artefiletika se hlásí k *pedagogickému konstruktivismu* a k didaktickým směrům, zaměřujícím výuku na rozvíjení *kritického myšlení*. Pedagogičtí konstruktivisté jsou přesvědčeni, že každý žák má dostat příležitost sám „konstruovat“ své poznání v průběhu řešení problémů (třeba výtvarných) na podkladě vlastních dosavadních poznatků, v diskusi s ostatními žáky i s učitelem. K ústředním tématům konstruktivismu, který předpokládá, že si děti své vlastní poznání budují samy na základě svých praktických zkušeností, patří pedagogické využití sociokognitivního konfliktu a prekonceptů.

3.3 Osobnost pedagoga v artefiletice

Artefiletika je jedno z pojetí výtvarné výchovy. Proto východiskem přípravy učitele artefiletiky je pedagogické vzdělání pro odpovídající stupeň vzdělání zaměřeného na výtvarnou výchovu. Na ně by měla navazovat další prohloubená průprava soustředěná na speciální nároky artefiletiky pro daný věk dětí.

Pro dobrou pedagogickou práci v artefiletice je nezbytné, aby učitel kromě odborných znalostí prokázal i ostatní potřebné kvality. To znamená, že učitel artefiletiky musí být schopen své znalosti doprovázet moudře a s nadhledem nad řešenými otázkami, s citlivým přístupem k dětem, se kterými pracuje. Měl by být také osobně vyrovnaný, dokázat vnímat sám sebe z odstupu, vědět o citlivých stránkách své psychiky a zvládat je, umět dobře zpracovávat vlastní zážitky. Obecně vzato, obdobnými vlastnostmi by měl disponovat každý učitel/pedagog.

Mělo by být nezbytné, aby učitel artefiletiky prošel speciálním zážitkovým výcvikem, buď přímo v počáteční přípravě, nebo například v rámci prohlubujících kurzů metodiky. Podstatou zážitkového výcviku je vyzkoušení artefiletických metod sám na sobě, v roli žáka. Jen to skýtá možnost hlubšího sebepoznání, prohloubení empatických schopností, rozvíjení imaginace, tj. obraznosti, představivosti a fantazie, a jiných dispozic potřebných pro tento typ výchovné práce (Slavík a kol., 2007).

3.4 Podmínky pro výtvarný projev v artefiletice

3.4.1 Ozvláštňení

Jednou ze základních podmínek pro výtvarný projev je ozvláštňení. Opakem ozvláštňení je obvyklost, všednost a stereotyp. Ozvláštňení se týká dílčího jevu, objektu, anebo celé situace.

Mnozí esteticí a teoretikové výtvarného umění považují ozvláštňení za jednu z nejdůležitějších stránek estetické a umělecké aktivity. Ozvláštňení se může uplatnit a projevat různými způsoby. Například napětí, zvědavost či zvědavost, překvapení, fascinace pozorovaným jevem či objektem, údiv. To všechno jsou různé podoby nebo důsledky ozvláštňení. Ve výchovných situacích předpoklady k nim navozuje a zabezpečuje učitelka (učitel), ale také děti samy aktivně ozvláštňují své zážitky v průběhu výtvarné aktivity.

Pedagogicky lze ozvlástit různé stránky výchovného setkání. Příkladem ozvláštňujícího objektu jsou např. barevné kruhové látky, které použijeme jako symboly vodní hladiny, louky apod. Dalším příkladem ozvláštňení jsou pohádky, které dětem vyprávíme jako úvod do výtvarné činnosti. Pohádka promění celou situaci, zahálí ji tajemným závojem, promění všední prostor v kouzelný svět a přidělí dětem lákavé role účastníků příběhu.

Ozvláštňení spolehlivě zničíme vlastním nezájmem, rutinním opakováním stále stejných činností, zaměřením na netvořivé aktivity.

3.4.2 Vcítění

Vcítění je další nezbytnou podmínkou kvalitního výtvarného projevu. Vcítění neboli empatie se projevuje jako plná zážitková účast v procesu výtvarné tvorby nebo výtvarného vnímání. Někdy se v podobném smyslu mluví o identifikaci s estetickým (uměleckým) objektem nebo situací. Estetickou situaci, doprovázenou hlubokým zaujetím – vcítěním, nazvěme výrazová hra.

Ten, kdo se výrazové hry účastní, ji silně prožívá. I zdánlivě pasivní divák může být pozorováním výrazové hry natolik unesen, že se neostýchá vykřiknout nadšením nebo úděsem. Ovšem, že bývá obvyklejší méně zaujaté vcítěování, které si ponechává větší míru kontroly vůči všednímu okolí. To se zpravidla týká i tradiční výtvarné tvorby (malba, kresba atd.). Hluboké vcítění je typičtější pro děti, než pro dospělé.

V rámci výtvarných aktivit musíme dětem vcítěování usnadňovat. V první řadě tím, že jim poskytneme dostatek klidu pro soustředění na výtvarnou aktivitu. Bývá dobré zavést určité

obvyklé „rituály“, které předcházejí vstupu do výtvarného nebo jiného estetického zážitku a tvoří zřetelný předěl mezi světem reálným a kouzelným (fiktivním).

V nejjednodušším případě je to prosté upozornění, aby se děti soustředily a zklidnily, spojené s ukončením příprav pracovního místa. Může to také být ztišení a zvláštní intonace hlasu, nedlouhé meditativní soustředění při zavřených očích, tichá a krátká hudební předehra, atd.

Pozor, nejenom vstup do výtvarného zážitku, ale i vykročení z něho, potřebuje své rituály. Estetický nebo umělecký zážitek musí mít dost času a prostoru na doznění. Musíme naučit děti, jak se „přeladit“ z jednoho typu zážitku do jiného. Respektujeme hranice fiktivního světa a věnujme pozornost průchodu přes ně do světa reality i nazpět.

3.4.3 Uspořádání artefiletické skupiny

Artefiletika je metodicky založena na třech opěrných bodech: 1) *výrazové hře*, 2) *výtvarném zážitku* a 3) *reflektivním dialogu*. Od jejich zabezpečení se odvíjejí požadavky na podmínky pedagogické práce v artefiletice.

3.4.3.1 Velikost skupiny

Požadavek na velikost artefiletické skupiny je stejný, jako pro všechny ostatní typy výchovné nebo arteterapeutické práce. Zkušenosti z praxe ukazují, že ideálem je skupina 12 - 15 dětí. Taková skupina je dostatečně veliká, aby se v ní mohly rozvíjet sociokognitivní konflikty spolu s celou dynamikou sociálních vztahů. Na druhé straně však není tak nepočetná, aby případné absence několika členů (např. při onemocnění) vedla k přechodnému rozpadu sociální vztahové sítě skupiny.

Navíc není skupina do patnácti dětí až tak velká, aby byla pro své členy vztahově nepřehledná. Skupinám o počtu členů větším než 15 hrozí přirozený rozpad do několika menších podskupin, protože jejich vztahová síť je pro jejich členy příliš velká a nezvládnutelná.

Také pro učitelku (učitele) je 12 - 15-tičlenná skupina dostatečně přehledná. Umožňuje přijatelně hluboké poznání jednotlivých dětí a pečlivou pedagogickou práci (Slavík a kol., 2000).

3.4.3.2 Uspořádání skupiny – „kruh bezpečí“

Základní a typické uspořádání artefietické skupiny je *kruhové*. Kruh vytváří hranice mezi fiktivním světem výrazové hry „uvnitř“ a reálným světem „venku“. Kruh je symbolem rovnosti mezi lidmi, proto i vřazení pedagoga do kruhu společně s dětmi má symbolický význam. Kruh zmenšuje jeho sociální odstup, vtahuje jej do hry, potvrzuje jeho sounáležitost s dětmi, které sedí kolem. Proto je účast v něm příjemnější, ale i náročnější, než sezení za stolem. Vyžaduje přinejmenším větší míru osobní autenticity.

Samotná výrazová hra není tolik závislá na kruhovém uspořádání artefietické skupiny. V průběhu výrazové hry se kruh často účelově rozpadá, vznikají dvojice neb dílčí skupiny, nebo si každý jednotlivec najde svůj intimní pracovní prostor. Avšak reflektivní dialog probíhá v symbolickém kruhu téměř vždy, není-li k jinému uspořádání skupiny vážný důvod.

Estetické nebo umělecké zážitky, mezi nimi i zážitky výtvarné, potřebují uvnitř artefietické skupiny jedinečnou atmosféru. Všichni členové skupiny se v ní musí cítit chráněni a neohrožovaní, musí mít důvěru v ostatní, aby mohli v plné míře uplatnit svou vnímavost, imaginaci a své tvořivé síly. Spojení bezpečné atmosféry s typickým uspořádáním artefietické skupiny do kruhu budeme říkat *kruh bezpečí*. Kruh bezpečí může sloužit k léčbě duše. Může být prevencí proti psychickému nebo sociálnímu selhávání. Ale také je místem, kde se nejlépe daří estetickým nebo uměleckým zážitkům.

V kruhu bezpečí má vládnout pozorná vnímavost i ke zdánlivým detailům – k malé proměně ve výrazu tváře, k téměř neznatelnému rozdílu dvou barevných odstínů, k tichému zašumění vánku v korunách stromů... Má v něm panovat vstřícná otevřenost, tj. schopnost vyslyšet mínění druhého nebo přijmout jeho výtvarné vyjádření a snažit se mu porozumět, i kdyby bylo značně odlišné od mého. Aby vstřícná otevřenost měla smysl, je třeba v kruhu bezpečí vítat každou odlišnost a snahu po autentickém osobitém vyjádření. Vždyť jenom v rozdílnostech lze hledat poučení. Na druhé straně je dobře radovat se z podobnosti nebo shody, která člověka posiluje pocitem sounáležitosti (Slavík a kol., 2000).

Je samozřejmé, že v kruhu bezpečí nemá místo výsměch nebo jiné zpochybňování schopností druhého člověka. Ale smát se společně vydařenému dílu – to už je něco docela jiného. Do kruhu bezpečí také nepatří násilí nebo prchlivost. Ale pokud je někdo upřímně rozzlobený, je správné, aby dal svůj pocit najevo tak, aby mu ostatní mohli porozumět. Ke smutku a jiným méně příjemným pocitům bychom měli přistupovat s vstřícností. Na druhé

straně se nesmíme bát laskavě, ale důsledně vyžadovat dodržování pravidel vzájemné ohleduplnosti, pomoci, respektu k druhému. K tomu náleží i patřičná míra ukázněnosti.

3.4.3.2.1 *Hodnotit či komentovat?*

Musíme pamatovat, že každé výtvarné dílo, které vzniklo se zaujetím a upřímnou snahou, má tu nejvyšší hodnotu, i kdyby se v porovnání s ostatními zdálo sebenepatrnější. Nesmíme hodnotit osobnost, ani výkon. Musíme dávat najevo své zaujetí, učit děti rozvíjet nové postřehy nad jejich prací i nad jejich chováním. To znamená, neplýtvat např. slovy „ty jsi vynikající výtvarnice“, „to je hodná holčička“ nebo dokonce „jsi nemožný patlal“, „jsi zlobivý hoch“. Musíme používat tzv. popisného vyjádření.

Pro učitele v uměleckých oborech, a v artefietice obzvlášť, je důležité vědět, že za podobu hodnocení lze pokládat i takové vyjádření k žákovu výkonu, které neobsahuje žádné příznačné prvky hodnotících výroků. Takovému vyjádření se říká *nehodnotící hodnocení*, tj. komentář nedoprovázený přímým hodnocením: cosi vyzdvihujeme nebo přijímáme, aniž bychom o tom vyslovili soud.

Zejména u předškoláků a mladších žáků je nutné s hodnocením zacházet opatrně, hodnotit postupně a s plným ohledem na věk hodnocených jedinců – převládá zde proto zpravidla „nehodnotící hodnocení“.

Dětské „zlobení“

Již od prvního seznámení stojí za to děti postupně, důsledně, a systematicky navykat na určitá pravidla chování, která se týkají jak výtvarné tvorby, tak rozhovorů, které ji doprovázejí.

Když děti zlobí, zkoumejme, 1) zda děti dobře rozumějí zadanému úkolu, 2) zda je úkol přiměřený jejich schopnostem, 3) zda je pro ně dostatečně přitažlivý, 4) zda byly dodrženy podmínky tělesné a duševní hygieny (dostatek aktivního odpočinku; vhodné prostředí; je třeba brát ohled k mimořádným zátěžím, které předcházely – např. prodělaná nemoc dítěte apod.) Dětské „zlobení“ je v mnoha případech vyvoláno nějakým nedostatkem právě v uvedených čtyřech didaktických podmínkách.

4 Stěžejní pojmy pro artefietiku

Napadlo vás někdy, jak je úžasné, že se lidé mezi sebou navzájem pochopí třeba prostřednictvím výtvarného projevu, ačkoliv ve svých zážitcích jsme všichni a navždy beznadějně osamělí? Nikdy nikdo se nemůže úplně převtělit namísto jiného člověka, i kdyby ho měl sebevíce rád. A přesto mu dokáže rozumět a sdílet s ním jeho radost nebo smutek. Toto zázračné kouzlo je důkazem, že přes veškeré individuální rozdíly existuje společné obsahové jádro, v němž se lidé mohou potkávat a navzájem si porozumět.

4.1 Prekoncept

Obecně vzato je prekoncept určitá vlastní představa toho, o čem se lze domlouvat nebo co lze více nebo méně srozumitelně vyjádřit i jinak, než v řeči, třeba kresbou, modelováním do hlíny, atd. Prekoncept je tedy to, co si představuji, když vyslovím nějaké jméno nebo jinak vyjádřím určitý obsah své zkušenosti nebo svého poznání.

Všichni učitelé výtvarné výchovy mají ve své práci jedinečnou příležitost dnes a denně se přesvědčovat o rozdílech mezi individuálními prekoncepty u dětí, s nimiž pracují. Vždyť na zadání jednoho jediného výtvarného úkolu dostanou tolik různých výtvarných odpovědí, kolik je počet dětí ve třídě. Například na pokyn „nakreslete kočičku“, uvidíme, že každá nakreslená kočka bude aspoň trochu jiná, než ostatní, každá bude vyjadřovat jedinečný „kočičí“ prekoncept svého tvůrce. Stejně to platí pro všechny ostatní náměty (Slavík a kol., 2000).

V artefietice si neklademe otázku, který z různých prekonceptů je lepší nebo správnější. Naopak, rozdíl prekonceptů není záminkou ke střetu, ale ke vzájemnému obohacování. Cílem výchovy je využít „*sociokognitivního konfliktu*“ k poznávání, ke vzájemnému podněcování, k respektování jedinečnosti a k inspiraci.

4.2 Koncept

Koncept je něco, co nikomu z nás není přímo přístupné, protože člověk dokáže vidět svět jedinečně průzorem svých *prekonceptů*. To znamená, že nikdy nikdo z nás nemůže úplně znát, co „doopravdy“ je květina, nebe, láska nebo cokoli jiného. Můžeme se však pokusit „vědět víc“, když v komunikaci budeme navzájem porovnávat své prekoncepty a snažit se zahlédnout jejich společné významové jádro – koncept.

Každý z nás má svůj jedinečný prekoncept různých stránek světa. Ale všichni věříme a stále se ujišťujeme, že naše individuální prekoncepty se někde setkávají, že mají své společné jádro – koncept, díky kterému si můžeme porozumět.

4.3 Zážitek a prožitek

Ve vzdělávacích souvislostech artefietiky je potřebné odlišit *zážitek* od *prožitku*. Za prožitek budeme považovat pouze tu složku zážitku, která se tradičně chápe jako *citová* (*emoční*) nebo *pocitová*. Do značné míry se týká vnímání tělesnosti (např. svíravý pocit strachu nebo povznášející záchvěv radosti) nebo *smyslových* či *pohybových dojmů* (např. závan horka, bolest namáhaného svalu) (Slavík a kol., 2007)

Prožitek není čistě fyzickou nebo fyziologickou záležitostí, protože je poznamenán kulturními vlivy. Prolíná se v něm vědomí fyzického stavu těla s víceméně neuvědomělým působením tradic, konvencí, pojmů a osobního přístupu k nim. Prožitkům je nutné se učit prostřednictvím komunikace v sociálním prostředí. Naučit žáky nacházet obrazná vyjádření pro své prožívání – to je jeden z nejdůležitějších úkolů, které mají v oblasti vzdělávání plnit umělecké obory.

Zážitkem je to, co si účastník ze situace vědomě nebo bezděčně pamatuje, může si to později vybavit a nějak se podle toho chovat, nebo o tom něco různými formami vypovědět. Protože zážitek je výběrová část situace, musí platit, že z jedné a téže situace mohou mít jednotliví lidé rozdílné zážitky. A tomu budou odpovídat i jejich rozdílné odpovědi na tentýž podnět.

4.4 Imaginace

V tomto slově je zahrnuta představivost a fantazie. Patří k němu i denní snění, schopnost domýšlet a vymýšlet příběhy apod.

Východiskem imaginace je schopnost vstřípit si do paměti zrakové, hmatové, sluchové dojmy a vybavovat si je jako představy. Tyto představy se v procesu imaginace objevují, prolínají, splývají nebo slučují, „zhušťují“ a přetvářejí do fantazijních obrazů nebo snů.

V imaginaci dochází k rozmanitým, často neočekávaným kombinacím významů - tak vznikají přenesené významy, z nichž jedny z nejznámějších jsou metafory.

4.5 Symboly

Pro artefiletiku je velmi důležité, že výtvarné formy se mohou za určitých okolností stát *symbolem*, který vyjadřuje nějaké *životní obsahy*. Symboličnost výtvarné formy se projevuje v tom, že nám něco *připomíná*, že *odkazuje* k nějaké zkušenosti, myšlence, vzpomínce, pocitu atp. S tím zpravidla souvisí i *vyvolání emocí (účin symbolu)*, které se vztahují k obsahu oživenému symbolem.

Výtvarný symbol vzniká jako *promítání* neboli *projekce* obsahů niterného světa člověka do konkrétní výtvarné formy. Jaký bude výsledek této projekce, o tom společně rozhoduje jak *podoba výtvarné formy*, tak i *psychické nastavení člověka*, který do ní promítá své představy a fantazie.

Výtvarný symbol má být pro děti především zdrojem prožitků, záminkou ke svobodnému hledání stále nových významů a souvislostí, k oživování vzpomínek, ke vzájemnému tvůrčímu obohacování díky rozdílnosti individuálních projekcí.

Mnozí odborníci na dětský výtvarný projev si všimli, že v dětských kresbách se pravidelně opakují určité tvary nebo kompoziční principy. V takových případech můžeme mluvit o tzv. *obecných symbolech*, které mají svůj původ v hlubokých základech lidské psychiky. Vztahuje se k nim řada teorií (Slavík, 1997).

5 Průběh artefiletické hodiny

Typický průběh artefiletické skupiny (vyučovací jednotky) má následující fáze:

- 1) uvítání, případně krátký rozhovor o tom, co děti zažily v době, kdy jste se neviděli,
- 2) ledolamka,
- 3) ztišení,
- 4) motivační vstup (pohádka, příběh, oživení vzpomínek apod.)
- 5) výrazová hra,
- 6) reflektivní dialog,
- 7) závěrečný rituál a rozloučení.

Z tohoto modelu lze samozřejmě některé části ubírat, jiné přidávat. Dobré je čas od času vsunout do nějaké části hodiny kratičkou chvilku na povídání „o čemkoliv, co děti může zajímat a co samy chtějí povědět“.

Obecně vzato mějme na paměti, že konkrétní struktura hodiny má poskytnout potřebný prostor pro tři základní opěrné body: 1) *výrazovou hru*, 2) *výtvarný zážitek* a 3) *reflektivní dialog* (Slavík, 2000).

5.1 Zahajovací rituál - ledolamky

Jako zahajovací rituál se používají tzv. „*ledolamy*“ (angl. *icebreakery*) nebo *rozehřívací hry* běžné např. v dramatické výchově. Jsou to krátká, většinou pohybově dramatická cvičení, dobře známá všem pedagogickým pracovníkům. Ledolamky poskytují především jedinečný prostor pro společnou hru učitelky (učitele) se žáky. Jejich cílem je naladit účastníky k výrazové hře, ale nejenom to. V artefiletice se většinou snažíme vymýšlet takové hříčky, které mají vztah k výtvarnému světu nebo k problematice mezilidských vztahů.

5.2 Výrazová hra

Všechny umělecké činnosti i s jejich pomocnými aktivitami jsou zahrnovány v artefiletice pod společným termínem – *výrazová hra*. Termín „výrazová hra“ má označovat to, co mají společné výrazové umělecké tvůrčí aktivity dítěte s obdobnými uměleckými projevy ve společnosti. Poznatky získané prostřednictvím výrazové hry obvykle zanechávají v paměti hlubší stopu než jen mechanicky naučené údaje právě proto, že poskytují šanci spojit osobní zkušenost člověka s jeho náhledem na širší kulturní souvislosti.

Typickým rysem artefiletické výrazové hry je její zaměřenost na soustředěné vnímání. Jednou z forem výrazové hry v artefiletice je tzv. aktivní imaginace, používaná též v arteterapii, avšak s jiným smyslem.

5.3 Reflektivní dialog

Artefiletika považuje dialog, který následuje po výrazové hře, za její potřebný doprovod, jemuž má výtvarná výchova věnovat pozornost. I s tím rizikem, že musí někdy obtížně hledat cesty, jak s ním zacházet, aby nebyl narušen dojem z předchozích zážitků. Doprovodný dialog budeme označovat jako *reflektivní*, protože se obrací z pět k minulým zážitkům a hledá v nich poznání (reflektovat, z lat. = uvažovat o tom, co bylo učiněno).

Reflektivní dialog se v artefiletice týká jak *estetických nebo uměleckých* stránek zážitku, tak i jeho *psychických a sociálních* souvislostí. Obě stránky zpravidla v dialogu do určité míry splývají (Slavík, 2000).

Není možné zapomínat na závažnou roli spoluúčasti pedagoga. Jeho chování je pro děti nejdůležitějším modelem jejich vlastního chování v estetické situaci. Je nutné, aby učitel projevil svou zaujatost a zároveň i schopnost poodstoupit, ocenit a posoudit, co prožil. To znamená do nějaké míry odlišit proces „výrazové hry“ od dialogu, který ji následuje. Právě v dialogu, při srovnávání různých pohledů, se děti učí kompoziční vztahy, vztahy mezi formou a obsahem atd.

Pro děti má však smysl nejenom dialog bezprostředně věnovaný výtvarnému dílu. Výtvarný projev se ve výtvarné výchově často stane záminkou k rozhovorům o životních zkušenostech, o zážitcích, o starostech a radostech, které zdánlivě nesouvisejí s výrazovou hrou. Ale přesto k němu v artefiletice nutně patří, tak jako výtvarný projev patří do života.

Cílem reflektivního dialogu je:

- 1) poskytnout příležitost k výpovědi o zážitcích a prožitcích, které provázely výrazovou hru,
- 2) nacházet co nejvýstižnější slova (příp. doplněná jinými výrazy) pro osobně důležité stránky zážitků navozených výrazovou hrou,
- 3) ujasnit si svůj pohled na zážitky z výrazové hry a srovnat jej s pohledy ostatních jejích účastníků,
- 4) uvědomit si rozdíly a shody v zážitcích mezi různými lidmi a zasadit nabyté zkušenosti do širších souvislostí,
- 5) na základě vzdělávacích motivů poznávat souvislosti mezi projevy vlastní výrazové hry a jinými uměleckými (kulturními) projevy,
- 6) řešit případné vnější nebo vnitřní nezdary a nepohody, které vznikly v průběhu výrazové hry, ale také se podělit s ostatními o radost z vydařeného díla,
- 7) vyzkoušet, posuzovat a promýšlet varianty těch momentů výrazové hry, které jsou pociťovány jako důležité pro poznávání, anebo málo uspokojivé nebo málo završené,
- 8) dopracovat se ke vzdělávacímu přínosu (přidané hodnotě), uvědomit si jej a naučit se jej využívat jako vkladu do své „pokladnice zkušeností“ (Slavík a kol., 2007).

5.4 Závěrečný rituál

Závěrečný rituál má za cíl „zatáhnout oponu“ a přeladit skupinu na přechod k jiné činnosti. Může to být třeba jen krátké posezení nebo postání v kruhu „jen tak spolu“. Lze se při tom držet za ruce nebo kolem ramen apod. Po chvíli učitel skupinu rozpustí.

Je samozřejmě možné obejít se bez zahajovacích a závěrečných rituálů, zmíněný přechod mezi různými typy činností by však měl být zajištěn jiným způsobem, tzn. alespoň krátkým zklidněním, několika slovy na závěr spojenými s dalšími organizačními pokyny apod. (Slavík, 1997).

Budou-li používány rituály, snažme se, aby nesklouzly k přílišné nostalgii nebo „magičnosti“, zejména při loučení. Důležitý je zde cit pro vhodnou míru. Mělo by být pamatováno také na to, že případné zrušení jednou zažitého rituálu má být dětem řádně vysvětleno a včas na ně upozorněno. Jinak mohou děti tuto nečekanou změnu pocítovat velmi nepříjemně.

6 Vývojová stadia dětské kresby

Jana Jebavá (1997) popsala následující stadia dětské kresby:

6.1 Období čmáranic

Charakteristika věku batolete - počátek 2. roku - dovršení 3. roku - je založeno na stabilizaci vjemů. Základní vlastností je rozvoj paměti vlivem uchovávání představ. Zrakové vnímání se modifikuje, dítě je schopno vnímat velikost předmětů, tvarů a barev. V 18-ti měsících se objevuje nová vlastnost, schopnost obrazotvornosti a fantazie. Základem rozvíjení této vlastnosti je pro dítě hra, období experimentování a napodobování okolí.

V tomto období života se formují první záznamy motorických zkušeností. Vyjadřovacím prostředkem je obrys, linie. Prohlubuje se citový zážitek. Čmáranice jsou bez konkrétního obsahu a tvary jsou většinou klubíčka, lineární čáry, vedené motorickou stopou. Kreslený projev dítěte bývá někdy veden i snahou o zaplnění prázdných ploch. V tomto období dítě neustále projektuje své já do kresebného projevu.

6.2 Období hlavonožců

Tak nazýváme psychologické období vývoje dětské mentality, tj. předškolní období her, které začínají počátkem 3. - 4. roku a končí 5. - 6. rokem. Hlavním projevem životní aktivity je opět hra. Vyrůstá schopnost vnímat víc a víc detailů.

Rozvíjí se schopnost rozpoznávat barevnou škálu. Fantazie je živá, rozvinutá, hovoříme o tzv. magickém myšlení. Z motorické hry - čmáranice se vyvíjí kresba, která zkoumá skutečnost, ale všesmyslovým způsobem.

Kresba je schématická. Je zdůrazněn celek. Člověk, panák, je vnímán jako jakýsi hlavonožec. Čili panák v hrubých rysech.

Díky stabilizaci kladných citů, které se postupně vytvářely pomocí her, se velmi rozvíjí fantazie. Na rozvoj imaginace a verbálního projevu v rodině působí zejména čtení pohádek. Vlivem rodinné výchovy a atmosféry v rodině se utváří vyšší mravní chování dítěte a jeho první estetické cítění. Kresba je silně ovlivňována obrázky z knížek a z masmédií (televize).

6.3 Analytické období kresby

Mezi 5,5 - 6 - 7 roky dochází k první strukturální proměně, tělesné a duševní.

Převládá nebarevné trvalé zaznamenávání jevů a předmětů. Ucelené představy a paměťové záznamy je dítě schopno podrobit analýze a později reprodukci. Fantazie je živá, dochází ke konfrontaci s realitou. Kresba má charakter tvarového uchopení skutečnosti, ale umocněné rozjitřenou fantazií, se silným emocionálním nábojem.

6.4 Oživlá kresba

Věkově je toto období omezeno 6,5 - 7 - 10 lety. Kresba vyrůstá jako konstrukční hra. Fantazie má velký rozlet a podporuje oživlé kresby, které mají charakter naivního realismu s nekritickým přístupem. Během devátého až desátého roku, vlivem školní systematizace poznatků, se vytváří vztahová abstrakce, mizí naivita a vyrůstá kritičnost také k vlastnímu výtvarnému projevu, což má za následek, že umělecká produkce výtvarná začíná mizet ze zorného úhlu dítěte.

U výtvarně tvořících typů však zaznamenáváme v kresbě i prvky perspektivy. Estetické cítění je podporováno bohatou četbou literatury a podílí se na výstavbě osobnosti.

6.5 Období „vzdorné“ kresby

(10 – 12 – 14 let)

Prepubescence je také nazývána II. období vzdoru a charakterizuje ji výraznější pohlavní dospívání a duševní strukturální změny. Citově je dítě velmi labilní. Zdokonaluje se analytické myšlení (kolem 12-ti let) a myšlení abstraktní. Fantazie ožívá rozpory se skutečností, ruší abstraktní myšlení, objevuje se snění ve dne. Chybí však tvůrčí činnost. Neobratná motorika má za následek, že dítě ztrácí zájem o kreslení, spíše se věnuje četbě, hudbě, tanci.

Kresba se může stát diagnostickým záznamem denních pocitů, deníkem citového a estetického života.

6.6 Pubescence – hledačství v kresbě

(12 – 16 let)

V rámci dozrávání vzrůstá schopnost poznání, kdy mladistvý jedinec hledá smysl svého života.

Fantazie zůstává velmi živá, ovšem je ovládána vůlí, životní postoje se projevují i v nápaditosti, zejména v oblékání, ale s příklonem k určité radikální formaci, čili v oblečení určeném uniformitou skupinového cítění.

Kresba je dominantní jen pro ty, kteří mají nadání a je podněcována četbou, jejíž výběr se tříbí, objevuje se zájem o poezii a populární hudbu.

V estetickém cítění se projevují citelné teoretické vědomosti a zkušenosti a silně umělecky nadaný jedinec se pokouší o vlastní tvorbu, zejména v oblasti poezie, výtvarných disciplín.

6.7 Adolescence – období dospívání

(14 – 16 – 20 let)

Ve všeobecnosti můžeme hovořit o období, kdy dochází k dosažení pohlavní a duševní zralosti. Zpřesňuje se vnímání vnější reality, fantazie se jeví poměrně ukázněná, je především využívána v oblasti vlastní tvorby (umělecké), pramenem poznání je, kromě četby, vlastní prožívání životních situací. Hlavním znakem je ovšem kritický realismus a racionalistický přístup k problémům.

Umění inspiruje adolescenta k vlastní umělecké tvorbě, ať je to výtvarné umění, poezie, divadlo, nebo tanec. Umělecká tvorba kultivuje vnitřní kontinuitu osobnosti a tříbí estetické cítění. Kresba může tvořit přípravné skicy pro další umělecké disciplíny anebo vypovídá o osobním prožívání skutečnosti. Je buď realistická, studijní a nebo imaginární, spojená se silnou sensibilitou. Záleží na vývoji struktury osobnosti, na typologii jedince a jeho zaměření - imaginativní, vizuální nebo haptický typ.

7 Barva

Na příkladu barev čtyř ročních období si můžeme ukázat, že vnímání barev a jejich prožitek může být pochopen zcela objektivně, ačkoliv každý člověk vidí, cítí a posuzuje barvy svým osobitým způsobem.

JARO – probouzející se mladistvě světlá, zářící příroda, jasné barvy, žlutě, žlutozelená;

PODZIM – barvy nejsilněji kontrastují s barvami jara; zelená, živá vegetace se rozpadá na matnou hnědou a fialovou;

LÉTO – maximální napětí vegetačního cyklu se odráží v tvarech a barvách, které mají největší hutnost a plastické naplnění životních sil; teplé, husté, aktivní barvy – výrazně uplatněn vitální (životní) kontrast červené a zelené barvy;

ZIMA – vegetační období představuje introvertní pohyb zemských sil, pasivita v přírodě se projevuje také ve stahování barev do sebe, vyzařuje z nich hloubka a meditace – převažují studené tóny barev (modrá, modrofialová aj.) (Jebavá, 1997).

7.1 Symbolika jednotlivých barev

Symbolika barev není v dané kultuře a době nikdy jednoznačná. Skrze tisícileté zkušenosti člověka nabyla každá barva současně mnoho různorodých významů. Čteme ji podle toho, v jakém kontextu se vyskytuje. Barva jako estetický prvek tak není tím, co vidíme, ale tím, co o ní vědomě nebo nevědomě víme. Smysl barvy, její funkce i způsob, jak ji vnímáme, jsou proto vždy závislé na kultuře, ve které žijeme.

Bílá barva

Její základní symbolikou je světlo, čistota, dokonalost. Je barvou nepestrou, stejně jako čern, a přidáním k jiným barvám vytváří jejich různé odstíny. V symbolice měla vždy vztah k absolutnu, k začátku i konci a ke spojení obou. Nacházíme ji jako symbol při narození, svatbách a pohřbech.

Černá barva

Bývá znamením absolutna, někdy plnosti života, jindy zase jeho absolutního nedostatku. Je barvou kontrastní – doplňkovou k bílé. Vlastně bychom ji ani za barvu pokládat neměli, barvy přece patří světlu a černá tmě. Znamená také neohraničenost, propast, temnotu, chaos, smrt.

Červená barva

Červená barva znamená oheň a krev. Ve všeobecné symbolice je červená barva dobrým i zlým znamením. V pozitivní symbolice vyjadřuje život, lásku, teplo, vášnivé nadšení a plodnost. V negativním smyslu označuje válku, ničivé účinky ohně a agresivitu.

Fialová barva

Vzniká smícháním červené a modré, snad proto bývá symbolem umírněnosti, melancholie, rovnováhy, smíření mezi nebem a zemí, duší a tělem, láskou a moudrostí.

Modř, modrá barva

Modrá barva znamená nebe, dálku a vodu, čistou, průhlednou, jaksi nehmotnou. Vyjadřuje božství a pravdu. Poněvadž pravda je stálá a stejně tak trvalá jako nebeská obloha. Je barvou ireálního, fantastického, nadzemského.

Zelená barva

Zelená je barvou rostlinného světa, tajemného, fotosyntézou vznikajícího chlorofylu. Zelená v jarním rozvíjení přírody dává cítit plnost života a hýří bohatstvím odstínů, je to tedy barva života, jara, svěžesti, barva každoročního obnovování věčného života. Zelená barva vznikla z modré a žluté. Zelená barva je asociována se závistí.

Žlutá barva

Žlutá barva je symbolem světla a zlata, ale zároveň věčnosti a proměnění. Je nejjasnější ze všech barev, je symbolem rozumu, vědění, moudrosti. Může být spojována i s povrchností a přelétavostí.

Hnědá barva

Symbolizuje zemitost, solidnost, trvalost. Je těžká jako země na podzim, klidná a kompaktní, nenápadná. V negativním smyslu označuje sobectví, otupělost, zemitost.

8 Příprava akce

Jedním z cílů mé bakalářské práce bylo navrhnout, realizovat a vyhodnotit program příměstského tábora. Navržený program měl být realizován v prostorách občanského sdružení Motyčkovice klika ke konci září 2009. Vzhledem k neočekávanému prodloužení rekonstrukce prostor, musel být tábor zrušen. Z důvodu nedostatku času, nebylo již možné navržený program zrealizovat. Proto jsem z programu vybrala nejdůležitější artefietické aktivity a ty uvedla do praxe ve svém výtvarně artefietickém kroužku, který vedu právě v rámci činnosti Motyčkovice kliky. Tyto aktivity jsem v navrženém programu obohatila o reflexi.

8.1 Vymezení cílů

CÍL 1: Každé dítě na konci tábora zná jména svých kamarádů.

CÍL 2: 7 z 8 dětí je na konci tábora schopno práce v kolektivu.

CÍL 3: Každé dítě dokáže na konci tábora slovně ohodnotit svoji práci.

CÍL 4: Každé dítě dokáže na konci tábora vyjmenovat všechny lidské smysly a výtvarně je zpracovat.

8.1.1 Metodika vyhodnocování

Nástroj	Postup
Reflexe a postřehy dětí.	Průběžné zapisování postřehů z reflexí do tabulky.
Pozorování.	Zapisování po každém programu.

8.2 Popis prostředí

Příměstský tábor

Příměstský tábor je alternativou ke klasickým vícedenním táborům. Koná se ve městech během školních prázdnin. Pro děti bývá připravený bohatý program přes celý pracovní týden. Děti tak stráví zábavný den a večer mohou být opět s rodinou.

Tábor se uskuteční v občanském sdružení Motyčkovice klíka, v Liberci, kde je k využití herna a plně výtvarně vybavená dílna.

8.2.1 Harmonogram

Příměstský tábor je navržen na pět pracovních dní, začátek každý den v 8.00 a konec v 15.00 hod.

Příchod dětí:	7:45 - 8:00 hodin.
Zahájení tvorby:	8:15
Svačina kolem:	10:00
Oběd:	12:00 - 13:00 + polední klid 1/2 hodiny
Tvorba:	13:30 – 15:00 poté odchod dětí domů.

8.3 Právní úprava

Pokud je mi známo, není žádná právní úprava, která by řešila (či jen zmiňovala) příměstské tábory, přesto se zde pokusím vypsát pár pravidel, které by při organizaci příměstského tábora neměly být opomenuty.

V zásadě platí, že pokud se někdo rozhodne uspořádat příměstský tábor, měl by si nastudovat hygienická pravidla a pravidla bezpečnosti práce. Naopak pro příměstský tábor neplatí ohlašovací povinnost na Hygienickou stanici, neboť se nikde nepřespává a nic se nevaří.

Nutné je mít přihlášky. Přihláškou se děti přebírají, vymezuje se tím zákonná odpovědnost. Součástí této přihlášky by mělo být prohlášení rodiče o zdravotním stavu a také potvrzení o bezinfekčnosti. Také bych neváhala u pojištění účastníků a pojištění odpovědnosti vedoucích.

8.4 Cílová skupina

Tábor je navrhnut pro osm mladších školních dětí. Věk 6 - 9let. Ráda bych měla polovinu dívek a polovinu chlapců.

8.4.1 Tým

Jeden lektor - Jitka P. + jeden pomocník.

8.5 Rozpočet

Pronájem	1500Kč	(týden)
Jídlo	55Kč	(1 den)
Pojištění	5Kč	(1 den)
Materiál	1000Kč	(týden)
Lektor	2000Kč	(týden)
Pomocník lektora	500Kč	(týden)

Tab. 1

Rozpočet příměstského tábora pro 8 dětí a 1 lektora s 1 pomocníkem je znázorněn v tab. 2. Poplatek za jedno dítě činí 1300Kč.

8 dětí/ 1 lektor + pomocník	
Týden	
Pronájem	1500Kč
Jídlo	2750Kč
Pojištění	1250Kč
Materiál	1000Kč
Lektor	2500Kč
Pomocník	500Kč
Zisk	900Kč
Celkem	10400Kč
<i>1 dítě (týden)</i>	<i>1300Kč</i>

Tab. 2

8.6 Úplný scénář

„VNÍMEJ SVĚT VŠEMI SMYSLY“

Pondělí - sluch		
Čas		Pomůcky
7:45 – 8.30	Příchod dětí, kontrola prezenze a dokladu o zaplacení.	
8.30	Zahájení Uvítání a představení týmu, nástin toho co nás čeká, prostor pro případné dotazy dětí...	
<u>Ledolamky</u>		
Cíl: odstranit obavy, bariéry v komunikaci, legrace.		
8.45	Tvoření vizitky * Každé z dětí nakreslí svou jednoduchou identifikační značku na čtvrtku velikosti A5 nebo A6, kterou pak dotvoří, vyzdobí, vybarví; vizitku používá skupina při prvních aktivitách, kdy se všichni teprve seznamují.	Čtvrtky A6, pastelky, fixi.
9.10	Toaletní papír „Utrhni si kolik potřebuješ“! Každé dítě si spočítá kolik si utrhlo čtverečků toaletního papíru. Za každý útržek nám o sobě něco poví + * krátké představení vytvořené vizitky .	Toaletní papíry.
9.30	Posílání klubka nebo házení míčku Děti sedí v kruhu a posílají si klubko; bez velkého rozmyšlení očima vybírají, komu ho pošlou (aktivita musí mít spád); navazují tak kontakt a sdělují přitom, jak se jmenují, jakou hračku, barvu, květinu apod. si oblíbily).	Klubko nebo malý míček.
9.45	Ať vstoupí do kruhu ten, kdo má rád... Všichni stojíme v kruhu a vždy jeden řekne něco, co má nebo nemá rád a ti, co to vnímají stejně jako on, udělají krok vpřed do kruhu. Do této aktivity by se měl zapojit i vedoucí (učitel). Velmi snadno se díky této hře stane součástí skupiny.	
10.00	Svačina	
10.20	<u>Smysly</u> (Umožňují nám vnímat svět kolem nás.) - každý den tábora jeden smysl; krátké povídání o tom co smysly jsou, jaké by to bez nich bylo...	Kartičky s obrázky smyslů (ucho,nos, pusa, ruka, oko).
10.30	SLUCH	
	Procházka do přírody. Děti pozorně poslouchají, co všechno slyší za zvuky, povídáme si o nich.	
11.15	Tichá pošta (ledolamka) Děti sedí v těsném kruhu na zemi nebo na židlích, někdo vymyslí zprávu, kterou pak pošeptá do ucha tomu, kdo sedí po jeho pravé ruce, postupně se zpráva předává po kruhu, až dojde k poslednímu, který nahlas sdělí konečnou verzi. Ten co zprávu vymyslel řekne verzi původní zprávy.	

11.20	Ticho a zvuky - Každé s dětí si najde v herně volné místo; - pohodlně si sednou nebo lehnou na zem, třeba i se zavřenýma očima; zkusí se soustředit na ticho a na zvuky v okolí; - postupně rozlišují zvuky, které jsou jim příjemné (zpěv ptáčků), od nepříjemných a rušivých (projíždějící auto apod.); - potom se přemístí k barvám a nádobám s vodou připraveným na zemi na rozprostřených igelitových plachtách a vezmou si dvě čtvrtky; - na první čtvrtku každý vyzkouší namalovat ticho: „ <i>Namaluj ticho, které máš rád – kdy a kde?</i> “ na druhou zvuky: „ <i>Namaluj zvuky, které tě ruší a kdy?</i> “ (obr. 2). <u>REFLEXE:</u> Zkus nám povědět kdy máš rád ticho, kdy je ti příjemné/nepříjemné - ukaž přitom svůj obrázek a použij jej při vysvětlování. Zkus porovnat své obrázky příjemného a nepříjemného zvuku s obrázky ostatních - v čem se odlišují/shodují a proč?	Pastelky, voskovky, vodovky, vlasové štětce, čtvrtky formátu A4, nádoby s vodou.
12.00 - 13.00	OBĚD	
13.00	Polední klid - čtení pohádky/ detektivního příběhu	
13.30	Setkávání zvuků (ledolamka) Obejdu děti a každému dám vybrat kartičku s obrázkem zvířátka, nikomu ji nesmí ukázat. Až řeknu „Začínáme“, musí děti začít vydávat zvuk zvířátka, které si vylosovaly. Pozorně naslouchají, zda neobjeví někoho, kdo vydává stejný zvuk, pokud někoho naleznou, přidají se k němu a hledají dál, než řeknu „Konec“. Ztížení: se zavřenýma očima.	Šátky nebo stačí zavřít oči. Kartičky se zvířátky.
13.45	Vltava - Děti sedí nebo leží na polštářích a v klidu se zaposlouchají do Smetanovy hudby; - po vyslechnutí ukázky se postupně zvedají, najdou si pracovní místo a ztvárňují řeku – od pramínku dál a dál; předem navrhnu náměty, které děti samy rozvinou, např.: 1) tvoření z látek a polštářů v odstínu hnědé, zelené, apod. (materiál symbolizuje kopce a hory, mezi kterými řeka Vltava protéká), 2) malování toku Vltavy; poslech se opakuje; děti se nerušeně soustředí na hudbu.	Polštáře, odstřížky látek odstínu modré barvy, skladba B. Smetany <i>Vltava</i> , krycí barvy, štětce, nádoby na vodu, čtvrtky formátu A3, igelitové ubrusy.
	Dobré zprávy „Chtěla bych, abyste se s námi všichni podělili o nějaký krásný zážitek z minulého týdne. Kdo bude vyprávět, bude při tom držet v ruce malý míček. Když vyprávění dokončí, hodí míček některému kamarádovi, který sedí trochu dál od něho.“	Malý míček.
15.00	Odchod dětí domů.	

Ticho a zvuky

Postřehy z artefietické praxe

Jelikož jsem nemohla jít s dětmi ven a tam je nechat se zavřenýma očima naslouchat zvukům z okolí, nahrála jsem různé zvuky (šumění stromů, troubení sanitky, ticho, atd.) na mobilní telefon a pak záznam pouštěla ve třídě. Po skončení nahrávky jsme si povídali o tom, jaké zvuky děti slyšely.

Teprve potom se děti pustily do malování. Rušivé zvuky spojovaly s auty nebo s činnostmi druhých, kteří je ruší. Jedno z dětí ztvárnilo ticho a zvuky nefigurativně, pomocí barevných skvrn, ostatní děti malovaly konkrétní předměty. K malování jsem pustila klidnou hudbu a snažila se, aby děti co nejméně povídaly, bylo to ale dost obtížné, Pavlík měl velkou potřebu říkat, co právě maluje a nebo zjišťovat, co malují druzí.

V reflektivním dialogu jsme probírali rozdíly mezi výtvarným vyjádřením ticha a zvuků (příjemných i nepříjemných):

Jáchym: „*Já jsem namaloval Pendolino, jezdí tak rychle, že není nic slyšet a to je příjemné. Na druhý obrázek jsem nakreslil zvuk válek, který mi vadí a nemám ho rád (na obrázku jsou nakreslené stíhačky, které vypouštějí rakety).*“

Čenda: „*Já jsem namaloval piáno, hraji na něj a jeho zvuk mám rád. Pak Čenda ukázal na druhý obrázek a říká: když spím, tak mě ruší světla z projíždějících aut, proto jsem namaloval auto s rozsvícenými světly.*“

Obr. 1

Obr. 2

Úterý - zrak		
Čas		Pomůcky
7:45 - 8.00	Příchod dětí.	
8.15	Posílání klubka nebo házení míčku Děti sedí v kruhu a posílají si klubko; bez velkého rozmýšlení očima vybírají, komu ho pošlou (aktivita musí mít spád); navazují tak kontakt a sdělují přitom, jak se jmenují, jakou hračku, barvu, květinu apod. si oblíbily).	Klubko nebo malý míček.
8.30	Už jste někdy... Účastníci stojí v kruhu, vedoucí začne a řekne „...už jste někdy...(plavali)...Ti co ano, udělají pózu podle vedoucího, pokračuje se po kruhu.	
8.45	Vláček Mašinka, tendr, vagónek, vidí jen vagónek vzadu. Naučit nárazníky. Dbát na bezpečnost! „Debriefing“: 1. Rozdělit podle toho, komu se líbila jaká role (3 skupiny). 2. Proč?	Šátky. Střídání po 3 min. (první dva zavázané oči, nemluvit).
9.15	Vstávání společně „Utvořte dvojice a postavte se zády těsně k sobě. Podaří se vám sednout si úplně pomalu současně na zem? A teď jsem zvědavá, jestli se vám také podaří se zády těsně u sebe vstát. Zjistěte, jak moc se musíte opřít o záda svého partnera, abyste oba měli dostatečnou oporu.“	
9.35	Všichni společně „Tady na zemi vidíte malý ostrov (z novinového papíru) a já bych chtěla vědět, kolik dětí na něj dokážete umístit. Ostrov je skutečně velmi malý, ale snad se vám všem podaří najít na něm místo.“	Novinový papír.
10.00	Svačina	
10.20	Rekapitulace pondělního smyslu, krátké povídání o zraku.	
10.30	ZRAK	
	Barevný svět (ledolamka) Venku nebo v místnosti rozmístím 5 x 8 barevných lístečků; každému dítěti dám obálku kde bude nalepený barevný lísteček; jejich úkolem bude najít venku nebo v místnosti 5 lístečků (jako je prstů na jedné ruce) té barvy, která je vyobrazena na jejich obálce a lístečky do ní vložit; poté si sedneme do kruhu a povíme si o rozdílech mezi teplými a studenými barvami; každé dítě vezme jeden lísteček ze své obálky a nalepí ho na čtvrtku s teplými nebo studenými barvami. Nakonec jim řeknu a ukážu na ukázkové desce co vznikne smícháním např. $\check{c} + z = ?$. * Čtvrtka A2 - ukázková deska (rozdělena na skupinu teplých a studených barev a co vznikne smícháním barev např. $\check{c} + z = ?$).	5 lístečků stejné barvy od barev – žlutá, modrá, červená, zele., hně., fialová, oranžová, bílá, černá; lepidlo; *
11.00	Barevný dialog Děti si rozdělím na dvojice, jeden z dvojice kreslí studenými a druhý teplými barvami, v kresbě na jednu čtvrtku se střídají. !Vše probíhá bez mluvení! <u>Pomůcky:</u> Čtvrtky A3, štětce, krycí barvy, nádoby na vodu, igelitové ubrusy.	! Detailní popis hry naleznete na konci programu toho to dne.

11.35	Balónková trolej Děti utvoří dvě družstva. Každé družstvo dostane 3 nafouknuté balónky. Seřadí se těsně za sebe, mezi sebou ale musí udržet nafouknutý balónek. Nesmí se ho dotýkat rukama! Pokud vypadne, musí se zastavit a znova si ho dát na správné místo. Úkolem je dojít v tomto družstvu co nejrychleji do cíle.	Pytlík nafukovacích balónků.
12.00 - 13.00	OBĚD	
13.00	Polední klid - čtení pohádky (výběr formou hlasování).	
13.30	Pan čáp ztratil čepičku (ledolamka) Jeden hráč (čáp) říká: "Pan čáp ztratil čepičku a ta měla barvu barvičku... zelenou." (Místo zelené může říct jakoukoli jinou barvu). Hned po vyřknutí barvy vystartuje a snaží se někoho chytit. Ostatní hráči se honem snaží dotknout rukou čehokoliv, co má danou barvu. Pokud se něčeho takového drží, tak jsou v bezpečí. Pokud čáp nikoho nechytí, opakuje říkanku znovu, pokud chytí, stává se chycený čápem a říká on.	
13.45	Barevné setkávání V první fázi si každé dítě pomocí imaginace vytvoří barevný obrázek. V druhé fázi rozdělím skupinu na dvě části. Každá skupina dostane velkou čtvrtku, kam každý umístí svůj barevný obrázek. Všichni pak společně pomalují zbylou plochu tak, aby došlo k propojení všech barevných obrázků. Vznikne tak jedno dílo. <u>Pomůcky:</u> Krycí barvy, štětce, čtvrtky formátu A4, misky na vodu, kbelík s čistou vodou a kbelík na vylévání špinavé vody, igelitové ubrusy, papír formátu A2, lepidlo.	! Detailní popis hry naleznete na konci programu toho to dne.
	Co je pod šátkem? Uprostřed kroužku jsou vyrovnané věci tak, aby žádná nepřekrývala jinou, a šátek je daný přes ně. Šátek se na nějakou dobu (1min) sundá a děti se snaží si toho zapamatovat co nejvíc. Poté se věci přikryjí a učitel 1 věc vezme a děti hádají která to je.	
15.00	Odchod dětí domů.	

Barevný svět (ledolamka)

Najití poschovávaných lístečků proběhlo v pořádku, s počtem pět neměly problém ani mladší děti. Po usazení v kroužku jsem dětem řekla že se barvy dělí na studené a teplé, a na nich bylo říct jakou sbíraly barvu a kam by ji podle svého cítění zařadily. Nejprve jsem chtěla udělat celé kolečko a až pak říct, jaký je mezi studenými a teplými barvami rozdíl, ale na konec bylo nutné vysvětlovat už v průběhu (tím že jsem uváděla příklady, např. chladivý modrý potůček, zelený mech,...) Po vysvětlení vzalo každé dítě svůj lísteček a nalepilo ho na připravenou „ukázkovou desku“, buď do teplých nebo studených barev.

To zvládly bez problému. Nakonec jsem si ukázali, jaká vznikne barva, když např. smícháme červenou se žlutou atd. „Ukázková deska“, kterou jsme společně vytvořili, nám teď visí ve třídě a já se tak na ni mohu kdykoli odkázat.

Obr. 3

Barevný dialog

Průběh činnosti:

- Děti sedí na zemi v hloučku a poslouchají krátké vyprávění o barvičkách
(„Jednou se barvičky rozhodly, že si vyjdou po bílém papíře na procházku. Nemohly se ale jen tak rozběhnout. Kdyby se všechny smíchaly, vzájemně by se zašpinily, a proto se domluvily, že si dají pozor. Míchaly se jen dvě nebo tři najednou, až zaplnily celou čtvrtku...“);
- v krátkosti připomenu rozdíl mezi teplými a studenými barvami;
- každá dvojice dostane jednu čtvrtku formátu A4 a přesune se ke své pracovní ploše;
- před začátkem práce děti seznámím s pravidly:
(1. Vytvořte dvojice - dál už nesmíte mluvit. 2. „Stříhněte si“, kdo ve dvojici maluje studenými a kdo teplými barvami. 3. Pohybem ruky naznačte kdo začne malovat jako první. 4. Malujte střídavě barevné skvrny tak, aby na sebe navazovaly, jako když si chcete povídat. Po každém dokončení své skvrny položte štětec vedle čtvrtky a sledujte, jak maluje kamarád/ka. 5. Barevnými skvrnami postupně pokrývejte celou plochu čtvrtky. 6. Hra je omezena časem a konec bude včas oznámen.);
- malování ve dvojicích, tj. střídání tahů štětce, připomíná „šachy“ (obr. 5);
- každý po sobě zanechává libovolnou barevnou stopu;
- malování ve dvojicích trvá tak dlouho, dokud děti neupozorním, že jim zbývají už jen dva poslední tahy.

REFLEXE: Jak probíhalo vaše společné malování? Vše ukazujte přímo na obrázku a vysvětľujte. Jak jsi byl/a spokojen/a s barvou, kterou sis „vylosovala“?

Postřehy z artefiletické praxe

Díky ledolamce, kterou jsme si před barevným dialogem zahrály, děti věděly, jaké barvy jsou studené a jaké teplé.

Uvádím, že vytvoření dvojic by si měly „určovat“ děti samy, kvůli věkové různorodosti v mé skupině jsem se rozdělení do dvojic chopila já, a tak vznikly dvojice přibližně stejně staré.

Malování probíhalo za plného soustředění a v klidu. Pokládání štětců v průběhu malování děti bez problémů dodržovaly.

Na závěr si děti sdělovaly pocity a dojmy:

Lucinka + Vendulka - v průběhu malování jsem si všimla, že cokoli Vendulka namalovala, Lucinka se snažila přemalovat svou barvou. Zprvu vypadala Vendulka zaskočeně, ale nakonec se nedala, a jelikož měla z dvojice v poslední minutě možnost cokoli domalovat, veškerou bílou plochu zaplnila svými barvami. Samy řekly, že společné malování se jim líbilo.

David + Bára - D. „*Malování se mi líbilo, snažil jsem se malovat věci které znám, tady je třeba auto, sluníčko,...*“ B. „*Já jsem se naopak snažila malovat skvrny, protože jsi to říkala.*“

Nakonec děti jednotlivé obrázky porovnávaly a zjišťovaly, v kolika případech teplé barvy vynikají, přestože třeba na obrázku zaujímají menší plochu. Shodly se, že to platí hlavně o červené.

Obr. 4

Obr. 5

Barevné setkávání

Průběh činnosti:

1. fáze činnosti – barevná imaginace

- Dětem předem připravím čtvrtky formátu A3 (na zem na rozprostřených igelitech) a barvy;
- všichni se položí pohodlně a uvolněně na koberec, zavřou oči a poslouchají můj hlas;
- vyprávím (klidným vyrovnaným hlasem), děti se soustředí na své představy vyvolané imaginací

(„Je letní odpoledne, slunce příjemně hřeje. Sedíte pod modrým nebem na okraji velké zelené louky. Dívejte se do zelené trávy před vámi. V dálce zahlédnete jasně červenou skvrnu. Blížíte se k ní, je to vlčí mák. Červená barva se postupně zvětšuje, jako byste se do ní ponořily. Červeně postupně tmavne a mění se do fialové. Fialová se rozlévá před vámi jako vodní hladina. Pozvolna přibývá modré barvy. Modrá hladina tmavne do švestkové modři, jako by se stmívalo. Kdesi hluboko v modré se objevil světlý bod. Postupně se zvětšuje, vystupuje na hladinu a mění se ve žlutý květ. Noříte se do žluté barvy. Na jejím okraji se objevují malé plochy zelené barvy. Přibývá jich a mění se v malé žluté květy – pampelišky. Díváte se na velkou zelenou louku plnou pampelišek, nad ní je jasné modré nebe. A nyní přichází čas vrátit se zpět. Otáčíte se, zelenou louku necháváte za sebou a pomalu se blížíte zpátky ke mně. Čekají nás teď příjemné chvíle s barvami. Až budete chtít otevřete oči a posaďte se.

- děti se protáhnou a přejdou k připraveným čtvrtkám a barvám, kterými vyjadřují své dojmy z imaginace, všichni malují v klidu a vzájemně se neruší.

2. fáze činnosti – setkávání prostřednictvím malby

- Po individuální práci následuje barevné setkávání ve skupinách (maximálně 6 dětí); do skupin se děti rozdělí samy, v případě, nutnosti pomůžu já, mám totiž právo závěrečného rozhodnutí (toto pravidlo je nezbytné sdělit dětem předem);
- skupina má společný arch papíru (podle velikosti A3-A1);
- dříve pomalované čtvrtky děti umístí asi jednou třetinou plochy na společný arch papíru; já pak jednotlivé čtvrtky přilepím k archu papíru, aby se neposunuly;

- nakonec si všichni vyslechnou pravidla barevného setkávání („Při malování pokračujete ve vašem obrázku dál na společný papír. Všichni společně pomalujete celou plochu. Při práci si nepovídejte. Záleží na vás, kde a s kým se na společné ploše papíru setkáte...“);
- po dokončení práce položí děti štětec a čekají na svém místě, dokud nedomalují i ostatní – v klidu relaxuje, nebo si prohlíží postupně dotvářené skupinové dílo.

REFLEXE: Co jsi zažil/a při toulání mezi barvami se zavřenýma očima a co při společném malování? Vše ukaž přímo na obrázku a vysvětli. Maloval/a jsi raději o samotě, nebo se skupinou, a proč?

Středa - hmat								
Čas		Pomůcky						
7:45 – 8.00	Příchod dětí.							
8.15	Hraní v herně pod dohledem.							
8.45	Odchod na procházku do lesa, úkolem dětí bude sbírat do košíku přírodniny, které se jim budou líbit (šišky, listy,...). V klubovně si z nich něco vyrobíme.	Košík.						
10.00	Svačina							
10.20	Rekapitulace úterního smyslu, krátké povídání o hmatu.							
10.30	HMAT							
	Vzorkovnice (ledolamka) Úkolem každého dítěte bude nasbírat, do krabičky po vajíčkách, přírodní předměty (kamínky, mech, apod.) těchto vlastností: <table><tr><td>Tvrdý</td><td>Měkký</td></tr><tr><td>Hladký</td><td>Drsný</td></tr><tr><td>Suchý</td><td>Vlhký</td></tr></table>	Tvrdý	Měkký	Hladký	Drsný	Suchý	Vlhký	Krabička na šest vajíček 6x
Tvrdý	Měkký							
Hladký	Drsný							
Suchý	Vlhký							
10.50	Ostrov, kde se plní každé přání Seznámení s hlínou pomocí motivační pohádky a úkolů. <u>Pomůcky:</u> Igelitové ubrusy, modrý kus látky = moře, sochařská nebo keramická hlína, podložky, vlhké hadříky, mokré houbičky nebo misky s vodou, různé tvarově zajímavé předměty k otiskování.	! Detailní popis hry naleznete na konci programu toho dne.						
11.30	Papírové míče „Vezměte si každý velký arch novinového papíru, zmačkejte ho a udělejte si z něj pěkný pevný míč. A teď se rozdělte do dvou týmů a utvořte dvě řady vzdálené od sebe asi 4 metry. Potom vám dám signál <i>Připravit, pozor, teď...</i> , který znamená, že můžete začít házet míče na druhou stranu. Dalším signálem je <i>Stop</i> . Jakmile uslyšíte <i>Stop</i> , musíte přestat házet. Nepřebíhejte dělicí čáru!“ Dopadne-li papírový míč na druhou stranu, musí ho děti z té strany co nejrychleji hodit zase nazpátek. Zvítězí tým, na jehož straně bude na zemi ležet méně míčů. (2-3 minuty)	Starý novinový papír, lano.						
12.00 – 13.00	OBĚD							
13.00	Polední klid - čtení pohádky							
13.30	Tančící ruce (ledolamka) „Každý si vyberte dvě olejové křídly. Do každé ruky si vezměte jednu barvu, která se vám líbí. A teď si lehněte na podlahu na záda tak, abyste měli hlavu přímo před papírem. Zavřete oči, a když začne hrát hudba, budete na papír malovat oběma rukama. Pohybujte rukama podle hudby. Pak se můžete podívat co jste namalovaly.“ (2-3 minuty)	Velké archy balícího papíru, olejové křídly a nahrávka v rychlejším tempu.						

13.55	Setkání dvou živlů Nejdříve si děti vyslechnou krátký smyšlený příběh o čtyřech živlech a pak si dva vyberou a zkusí je ztvárnit. <u>Pomůcky:</u> špalíček keramické nebo sochařské hlíny, misky s vodou, balící nebo náčrtníkový papír formátu A3. Pro pestrost materiálu můžou děti zkusit každý živel vytvořit jinak: (Oheň - ohořelé klacíky, uhel; Země - hliněný špalík; Vzduch - rozfoukávání modré tuže; Voda - rozpouštění barvy na zvlhčené čtvrtce).	! Detailní popis hry naleznete na konci programu tohoto dne.
14.40	Hraní v herně pod dohledem.	
15.00	Odchod dětí domů.	

Ostrov, kde se plní každé přání

Průběh činnosti:

Děti sedí v kruhu, jehož vnitřní plocha symbolizuje „moře“ (modrá batikovaná látka). Do jejího středu umístím igelitový ubrus, vytvarovaný do podoby ostrova. Na něj položím hroudu hlíny, která představuje tajemnou horu. Vytvarovaný ubrus mi zároveň umožní lepší manipulaci s „ostrovem“ při vyprávění motivační pohádky:

„V dálce, kam dohlédne jen bystré oko, se čeřila hladina vody, neboť po ni připlouval tajemný ostrůvek. Chvilí byl tam, chvíli zase jinde, ale nikdy se netoulal po hladině vody sám. Na svém povrchu skrýval tajemnou horu, která se dokázala měnit podle přání každého, kdo se jí jen dotknul. Protože ostrov plul se svou tajemnou horou sem a tam, dostal se jednou až ke břehu. Děti, které si hrály na blízku, hned k němu zvědavě přiběhly a začaly si ostrov se zájmem prohlížet. Moc se jim líbil a tajemná hora ještě více. Poznaly, že ostrov není jen tak obyčejný a že si na něm mohou hrát jinak, než dosud znaly.

Tajemný ostrov však nikdy nevydržel na jednom místě. Chtěl potěšit více dětí, proto se dlouho nezdržoval. Jakmile odplul, začalo se dětem stýskat. Chtěly si ještě s horou hrát a něco si tvořit. Věděly, že se jim určitě podaří znovu ostrov najít a pak si na něm zase spokojeně hrát. Jak dlouho? Kdo ví? Možná jen chvilku, než si vzpomenou, že je čas vrátit se zase domů“.

Před koncem pohádky přisunu ostrov s hlínou k okraji. Ostrov připlul za dětmi, aby k němu měly lepší přístup a mohly se s tajemnou horou lépe sblížit. Děti si pak společně zkusí, co hlína dokáže. Zda zanechává stopy, když do ní otisknou prstík, nebo pěst, nebo jak se dokáže tvarově měnit, když z ní kus hlíny povytáhnou. Postupně se tak seznamují s jejími charakteristickými vlastnostmi.

1. Zkuste si, co vše se dá s hlínou dělat, třeba otiskovat prsty, dlaně, vytahovat části z celku.
2. Zkuste si udělat válec, kouli a různě ji ohýbejte nebo mačkejte.
3. Vytvořte si něco, co byste si vzaly s sebou na ostrov, aby vám nebylo smutno. Nakonec všechny výtvořky z hlíny odnesou k ostrůvku nebo si je ponechají na svých pracovních místech a společně si vyprávějí, co každý vytvořil a proč.

Postřehy z artefietické praxe:

Když jsem děti vyzvala, ať ostrov prozkoumají, bez ostychu si k němu sedly a každý do něho zkoušel obtiskovat své prsty, různě ho deformovat, atd.

Udělat hliněnou kouli, válec,... všechny děti zvládly. Každé dítě si ještě udělalo destičku, do které obtiskovalo přírodniny ze vzorkovnice, vytvořené při ledolamce.

Vytvoření předmětu, který si děti vezmou na ostrov vypovídalo o jejich osobních zálibách.

Čenda: „*Já jsem vymodeloval foťák, abych všechno vyfotil.*“ (Úplně jako první jsem viděla, že ale vymodeloval mobil.)

Pavlík: „*Já jsem udělal pirátskou loď, abych na ní pak mohl odjet.*“ *Mám na ní zbraně.*“

Jáchym: „*Já jsem vymodeloval svého kamaráda, abych si tam měl s kým hrát a nebylo mi smutno.*“

Obr. 6

Obr. 7

Setkání dvou živlů

Průběh činnosti:

- Nejdříve si děti vyslechnou krátký smyšlený příběh o čtyřech živlech -

(„Kdysi dávno, pradávno ve vesmíru vznikla Země a s ní ještě další tři živly – Vzduch, Voda a Oheň. Každý zaujímá své důležité místo. Země byla pevná. Ale nic by na ní nemohlo žít, kdyby jí kolem dokola neobklopoval vzduch, kdyby tu netekla voda a občas se neobjevoval oheň. Tyto čtyři živly společně vládly. Každý byl ale jiný. OHEŇ uměl hrát, ale dokázal i pálit a ničit. VODA osvěžovala, čistila a hasila žízeň a někdy se rozlila a zaplavovala, co se dalo. ZEMĚ byla bezpečnou oporou, ale dokázala se i nebezpečně otrásat a ničit. VZDUCH sloužil k dýchání, ochlazování, ale v podobě vichru ničil, co mu přišlo do cesty...“);

- děti nejdříve vyzkoušejí jednotlivé živly pohybem a pak se přemístí na podlahu, kde jsou na igelitových ubrusech rozloženy čtvrtky a misky s vodou;

- každý se rozhodne pro dva živly, kterého nejvíce zaujmou, zkusí je ztvárnit v jejich vzájemném vztahu;

- setkání živlů malují „špalíkem“ z hlíny po celé ploše náčrtníkové čtvrtky formátu A3; hlínu namáčejí do vody, aby byl špalík vláčný a zanechával při malování na ploše stopu (obr. 8).

REFLEXE: Jaké živly si pro své „malování hlínou“ vybral/a a proč? Ukaž na svém obrázku, kde se živly setkávají, a popiš, co se při tom děje.

Postřehy z artefietické praxe:

Nejdříve děti zkusily vyjádřit jednotlivé živly pohybem. Zpočátku jsem je slovně vedla, např.: „...voda teče, šplouchá, přeskakuje přes kameny; plamínky ohně šlehají do prostoru atd.“ Děti si musely uvědomovat různé charaktery živlů, které by se daly výtvarně vyjádřit. Až na Vendulku se všichni ve znázorňování vystřídaly, byla jsem překvapená, kolik znázornění je napadalo.

Problém nastal až ve chvíli, kdy si měly děti vybrat jaké dva živly znázorní. Všichni až na Pavlíka, si dva živly vybrali. Pavlík nechtěl dělat živly, ale pláž s mořem a sluníčko. Snažila jsem se mu v jeho přání najít spojitost s živly, namaloval tedy vodu a oheň (dlouho nevěděl jak oheň ztvárnit, nakonec namaloval plamínky). Po celou dobu byl neklidný a měl potřebu něco říkat.

První kontakty dětí s kusem hlíny jako s nástrojem potřebným k malování byly různé.

Pavlík: „*Fuj, já jsem špinavý, musím se umýt.*“

Lucinka: „*To s tím máme malovat?*“

Postupně všichni přivykli a přistupovali ke kusu hlíny, jako kdyby měli v ruce štětec. Většinou zanechávali slabější tahy, přesně jako štětcem.

Při reflektivním dialogu jsem očekávala, že se děti rozpovídají o tom co se na jejich obrázcích děje. Verunka, Vendulka a Lucinka shodně řekly, že si své živly vybraly, protože je mají rádi a setkání živlů na obrázku neuměly moc popsat.

Jakub: „*Já jsem si vybral vodu a oheň, oba se setkaly na poušti, voda tam uhasila oheň.*“ (Pouze on dokázal na obrázku ukázat kde se oba živly setkaly.)

Pavlík: „*Já jsem namaloval Pavlíka a Pavlíka. Pavlík - Země řekl Pavlíkovi – Ohni, ať s ním jde do vesmíru, ale on nechtěl. Moc se neposlouchali, takže nevěděli, co jeden druhému řekli, a museli se tak oddělit. Rozloučili se a každý se vrátil domů.*“ (Podle mého zde Pavlík krásně ukázal svoje chování ten den, pořád si povídal, nedával pozor, co říkám...ve své reflexi zjistil že je důležité, aby se lidé poslouchali, jinak nebudou vědět co si vzájemně říkají).

Obr. 8

Obr. 9

Čtvrtek - čich		
Čas		Pomůcky
7:45 – 8.00	Příchod dětí.	
8.15	<p>Hraní v herně pod dohledem.</p> <p>Tajný dárek</p> <p>Během hraní tajně přijdu ke každému dítěti a dám mu vylosovat jméno jednoho z přítomných kamarádů. Jeho úkolem bude pro něho během dnešního dne vyrobit malý dárek pro radost a na konci dne mu ho předat.</p>	Jména všech dětí na lístečkách.
8.45	<p>Plachta</p> <p>Všechny hráče rozdělíme do dvou skupin. Je potřeba i dvou vedoucích, kteří budou držet napnutou deku asi ve výšce ramen. Každá skupina si sedne na jednu stranu za deku tak, aby na sebe skupinky neviděly! Každá skupinka si v tichosti vybere jednoho hráče, který si sedne obličejem těsně k dece. Princip je v tom, že až budou oba vybraní hráči na svých místech, vedoucí, kteří drží deku ji pustí na zem a dotyční hráči se uvidí. Úkolem je říct co nejrychleji jméno protivníka. Nikdo nesmí napovídat! Za uhodnuté jméno družstvo získává bod. Dvojice za dekou se vymění a hra pokračuje dál.</p>	Plachta.
9.00	<p>Motýlci</p> <p>Na louku či v místnosti rozmístíme barevné lístečky. Vzhledem k tomu, že každá barva je za jiný počet bodů, tak těch, které jsou nejcennější rozmístíme nejméně. Hlavním cílem je získat co nejvíce barevných lístečků do svého domečku. Každý hráč si na začátku hry stanoví svůj domeček, kde bude skladovat své lístečky. Všichni potřebují ke hře pouze brčko. Po odstartování se všichni rozeběhnou po (louce nebo herně) a hledají lístečky. Když narazí na lísteček, musí ho pomocí vlastního dechu nasát na brčko a snažit se jej odnést do domečku. Pokud mu lísteček z brčka upadne, musí jej opět nasát na brčko a pokračovat v cestě. Lístečků se hráči nesmí dotýkat rukama, přenášet je či pohybovat s nimi jiným způsobem než pomocí brčka. Lístečky lze přenášet i ve větším množství.</p> <p><i>Ztížení:</i> při hře mohou být stanoveny škůdci nebo mohou být škůdci všichni. Škůdci se snaží vzít hráči jeho lísteček z brčka nebo mu ho vzít v okamžiku, kdy mu upadl. Odcizit lísteček může opět pouze brčkem.</p>	Barevné lístečky, brčka.
10.00	Svačina	
10.20	Rekapitulace středečního smyslu, krátké povídání o čichu.	
10.30	ČICH	
	<p>Moje voňavá mandala</p> <ul style="list-style-type: none"> - Přinesu fotografie mistrů tvořících mandaly kladením zrněk barevného písku, při prohlížení dětem povím co mandaly jsou; - <i>Mandala</i> - je podle umělecké tradice Tantrického buddhismu unikátní a jedinečný vzor, sestavený ze zrněk barevného písku. Milióny zrněk písků jsou po dobu několika dnů i týdnů trpělivě kladeny na své místo, na plochou desku. Po dokončení, pro symboliku pomíjivosti veškeré existence, jsou zrnka smetena 	Čtvrtky A3, šablonu kruhu, nůžky, tužky, gumy, štětce, tekutá lepidla, různá barevná koření. Fotografie.

	<p>a vysypána do proudu blízké řeky, odkud roznese voda uzdravující energii do všech koutů světa. Nejoblíbenější materiál pro vytvoření mandaly je <i>barevný písek</i>. Další oblíbené jsou: <i>prach z drcených květů, bylin či zrní nebo i barevné kamínky</i>. V dávných dobách se používaly i drcené drahé kameny;</p> <ul style="list-style-type: none"> - každému dítěti rozdám čtvrtku A3, na kterou si slabě obkreslí šablonu kružnice; - kružnici následně vyplní buď náhodně, tím že nechají ruku volně malovat různé klikyháky a propletené čáry, nebo ji vyplní konkrétním obrazem; při kresbě pustím uklidňující hudbu; - mandalu děti „vybarví“ pomocí lepidla a v mističkách připraveného koření. <p>R.: Pověz nám, čím si svoji mandalu vyzdobil/a a proč? Jak se ti pomocí lepidla a koření tvořilo?</p>	
12.00 - 13.00	OBĚD	
13.00	Polední klid - čtení pohádky	
13.30	<p>Odchod do lesa, děti mají za úkol nasbírat nějaké přírodniny na přírodní pexeso, ode všeho dva podobné kusy. Přírodniny pak odneseme do klubovny, zde z nich vyrobíme ozdoby (tajné dárky).</p> <p>„Venku je možno nasbírat přírodniny (listy, květy, plody,...) a těmi pak namalovat voňavý obrázek“.</p>	
14.00	<p>Přírodní pexeso Přírodniny rozložíme v lese na rovném místě, přitom dbáme, aby předměty byly rozloženy náhodně. Každou věc přikryjeme kelímkem. Děti nyní po řadě kelímky zvedají a hrají podle známých pravidel pexesa.</p> <p>Vůňové koktejly (potřeba jsou kelímky, kam děti nasbírají různé přírodniny a umíchají z nich voňavý koktejl).</p>	<p>Oříšky, smrkové šišky, ulity měkkýšů, kameny, kusy kůry aj.; kelímky od jogurtu.</p>
	<p>Lesní kimovka Různé lesní plody, listy, mech, kameny aj. (asi tak 10 věcí) rozložíme před děti. Prohlíží si je bez doteku rukou, určenou dobu (1 min.) a pokusí si předměty dobře zapamatovat. Potom vše překryjeme šátkem. Ty děti, co umějí psát, napíší všechny předměty, které si zapamatovaly. Ty, co psát neumějí, nadiktují věci vedoucím a ten je napíše.</p> <p>Varianty: jeden předmět přidáme nebo ubereme a necháme hádat, o který jde; děti zavřou oči a snaží se předměty poznat po hmatu; <i>čichová kimovka na louce</i>.</p>	2 šátky (jeden bílý).
	<p>Malý svět – náhle úplně velký Děti si např. lehnou v lese na zem a prohlíží lupou kus půdy. S úžasem zjistí, že z drobných rostlinek se staly stromy, z mravců obří. Objeví rostlinky, houby a členovce, kteří jsou tak nepatrní, že je bez zvětšovacího skla vůbec neuvidí.</p> <p>V klubovně vyprávění o tom, co zajímavého viděly.</p>	Lupy.
14.45	Předání tajného dárku.	
15.00	Odchod dětí domů.	

Pátek - chuť		
Čas		Pomůcky
7:45 – 8.00	Příchod dětí.	
8.15	Hraní v herně pod dohledem.	
8.45	Liščí ocásky. Stuhly (šátky) mají děti zastrčené jako ocas vzadu za pasem. Každý honí každého a přitom se snaží sebrat soupeři ocásek a svůj uchránit. Vyhrává dítě, kterému zůstane šátek nejdéle.	Šátky.
9.00	Mini golf Uděláme trasu z branek (nejdříve jednodušší), děti postrkují míček skrz branky až do konečného důlku, ale nesmí mít míček stále u vařečky. <u>Pomůcky:</u> velká vařečka (=>golfová hůl), branky různých velikostí (aby se do nich vešel pingpongový míček) a důlek (plastová miska), pingpongový míček a obrázky z opravdového golfu.	
	Dotyková baba Určená baba někoho plácne, a plácnutý se jednou rukou chytí zasaženého místa a honí dál...	
10.00	Svačina	
10.20	Rekapitulace čtvrtletního smyslu, krátké povídání o chuti.	
10.30	CHUŤ	
	Posílání výrazů tvář (ledolamka) Společně s učitelkou sedí všichni v kruhu, učitelka řekne, ať děti vytvoří takovou grimasu, jako kdyby jedly něco kyselého, sladkého apod..	
10.40	Hostina - Děti sedí na zemi kolem bílého ubrusu (s květinou ve váze) a přemýšlejí, zda mají pocit, že na něm něco chybí; - za pomoci zaříkadla „ubrousku, prostří se“ si děti postupně vybavují a sdělují, jaká jídla mají nejraději; - ve skupině si pak připraví hostinu z papíru a papírového talíře; - potom se pustí do „výroby“ dobrot, na které mají v danou chvíli chuť – vytrhávají a muchlají je z barevného papíru (obr. 10); - nakonec dobroty aranžují a lepí na připravený papírový talíř, který si odnesou na ubrus; - kdo má chuť pokračovat dál, vytváří si z papírového válečku hrneček, příbory apod.; - nakonec si děti prohlédnou různé hostiny zobrazené malíři, a porovnají je s jejich vlastní.	Papírové talíře, barevné papíry, krycí barvy nebo mastné pastely, lepidlo, ubrus.
11.30	Na pavouka a na mouchy V prostoru herny vymežíme lanem kruh - pavučinu. V jejím středu je dítě nebo učitelka - pavouk. Ostatní děti - mouchy přebíhají přes pavučinu sem a tam, pavouk je chytá v prostoru pavučiny. Vítězí poslední moucha, která se nenechala chytit.	Lano.
12.00 - 13.00	OBĚD	

13.00	Polední klid - čtení pohádky	
13.30	Ochutnávka (ledolamka) Učitelka si do mističky připraví ingredience na ochutnání (tak aby se o nich dalo říct, že jsou sladké, kyselé, slané nebo hořké), děti mají zavřené oči, učitelka jim dává ochutnat a ony hádají.	
13.40	Ubrousku prostří se - Přinesu publikaci s Arcimboldovými obrazy a děti si prohlédnou jeho netradiční portréty vytvořené seskupováním ovoce, zeleniny apod.; - na zemi kolem archu balícího papíru utvoří 2 skupinky po čtyřech, každá tvoří jeden společný obraz ze sušenek, tyčinek, hrozinek apod.; - po celou dobu tvoření se děti snaží nic neužít; - jakmile je jejich dílo dokončeno, společně si ho prohlédnou ze všech stran a hádají, co jim připomíná; - nakonec nastane chvíle „ochutnávání a hodování“, ale s jistým omezením, tzn. první lahůdku nabídne každý svému kamarádovi (obr. 13), teprve pak může sám v ochutnávce pokračovat.	Arch formátu A2 nebo čtvrtky formátu A2 a A3, sušenky, tyčinky, lipa, hrozinky, lentilky apod., publikace o díle G. Arcimbolda.
	Závěrečná hostina – vyrobím společně s dětmi. Rozloučení.	
15.00	Odchod dětí domů.	

Hostina

Postřehy z artefiletické praxe:

Při tvorbě papírové hostiny nenastal žádný problém, děti měly pouze potřebu hádat, jaké jídlo vyrábí kamarád, přestože máme po tvorbě dost času si o výtvorech povídat.

Překvapily mě, když si samy, bez mého vyzvání, vyrobily příbor.

Při výtvarce o týden později mi děti vyprávěly o tom, jak si doma s maminkou jejich papírové jídlo uvařily doopravdy (např. borůvkové knedlíky, špagety, ...).

Obr. 10

Obr. 11

Ubrousku prostří se

Postřehy z artefiletické praxe:

Ukázky z děl G. Arcimbolda děti opravdu zaujaly i pobavily.

Na tvoření jsem děti rozdělila do dvou skupin, v každé byly tři děti s jednou pomocnicí. Při tvoření obě skupiny vzorně dodržovaly neužívání výtvarného materiálu, o to větší radost přišla na konci, kdy jsme se do vytvořených děl společně pustili. Při hodování mě mile překvapila Lucinka, když řekla dětem: „*Kdo uhodne, jaký smysl jsme teď používali, dám mu piškot.*“ Jáchym odpověděl jako první a piškot si po právu od Lucinky zasloužil.

Obr. 12

Obr. 13

Z důvodu nutnosti odevzdání bakalářské práce jsem nestihla ozkoušet a zde prezentovat všechny artefileticky laděné aktivit, se zaměřením na smysly. Ve svém kroužku v nich ale nadále pokračuji, tak abych na tábor, který uskutečním o velkých prázdninách 2010, byla plně připravená.

Závěr

V rámci mého pedagogického studia mne velice zaujaly obory arteterapie a artefiletika, které cíleně prohlubují výtvarně výchovné působení a obohacují jej o psychosociální vztahový a zážitkový obsah. Protože mým cílem je stát se pedagogem, který se zaměřuje na práci s dětmi a rozvoj jejich vnímání okolního světa za pomoci výtvarných aktivit a her, zařadila jsem do druhé části teoretické hlubší popis oboru artefiletika, který pokládám za lépe využitelný pro své další pedagogické působení. Proto je artefiletika rovněž součástí praktické části mé práce.

Z důvodu prodloužení rekonstrukce objektu Motyčkovice klika mi nebylo umožněno navrhnout program příměstského tábora zrealizovat a díky tomu ani stoprocentně naplnit skupinu cílů, kterou jsem si v počátku návrhu svého tábora stanovila. I přes tyto komplikace jsem větší část navrženého programu uvedla do praxe ve svém výtvarně artefiletickém kroužku. Lze říci, že některé z cílů navrženého tábora byly splněny, ale z důvodu menší intenzity mého působení a občasného narušování skupiny novými příchozími nebo tazateli, kteří měli o hodiny výtvarné výchovy s prvky artefiletiky zájem, nedošlo k předpokládanému stmelení skupiny.

Díky vedení výtvarně artefiletického kroužku, jsem měla možnost pozorovat a současně ovlivňovat jednání dětí předškolního a mladšího školního věku, které se pod mým vedením naučily znát jména svých kamarádů a na základě teoretických znalostí oborů arteterapie a artefiletika, které jsem soustavně aplikovala do jednotlivých aktivit, je dnes každé dítě schopno vyjmenovat všechny lidské smysly, výtvarně je zpracovat a v reflektivním dialogu slovně ohodnotit svoji práci.

O artefiletický laděný výtvarný kroužek, který Motyčkovice klika nabízí teprve od října 2009, je velký zájem, a to mne bezpochyby těší. Největší radost mám ale tehdy, když v průběhu našich aktivit v artefiletickém kroužku vidím úsměv v dětských tvářích a když mi rodiče nebo děti samy říkají, že se na můj kroužek těší.

Obor artefiletika mne natolik zaujal, že se mu hodlám i nadále věnovat a vzdělávat se v něm.

Seznam použité literatury:

ŠICKOVÁ-FABRICI, J. *Základy arteterapie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-408-3.

CASSEOVÁ, C., DALLEYOVÁ, T. *Arteterapie s dětmi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-065-0.

JEBAVÁ, Jana. *Úvod do arteterapie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-394-6.

SLAVÍK, J. A KOL. *Současná arteterapie v České republice a v zahraničí*. Sborník, díl I.. Praha: PdF UK, 2000. 200 s. ISBN 80-7290-004-8.

STIBUREK, M. Arteterapie, artefiletika - podoby, obsah, hranice, role, cíle. In Slavík, J. *Současná arteterapie (v České republice a v zahraničí) I. - Art Therapy Today I (in the Czech Republic and abroad)* (dvoujazyčný mezinárodní sborník). Praha: UK - Pedagogická fakulta 2000, ISBN 80-7290-004-8.

LIEBMANN, M. *Skupinová arteterapie: nápady, témata a cvičení pro skupinovou výtvarnou práci*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 279 s. ISBN 80-7178-864-3.

CAMPBELL, J. *Techniky arteterapie: ve výchově, sociální práci a klinické praxi: [skupinové výtvarně-terapeutické činnosti pro děti i dospělé]*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-428-1.

SLAVÍK, J. *Od výrazu k dialogu ve výchově: artefiletika*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-437-3.

SLAVÍKOVÁ, Vladimíra - SLAVÍK, Jan - ELIÁŠOVÁ, Sylva. *Dívej se, tvoř a povídej! : artefiletika pro předškoláky a mladší školáky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 194 s. ISBN 978-80-7367-322-2.

SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefiletiky*. 1. díl. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2001. ISBN 80-7290-066-8.

SLAVÍK, Jan - WAWROSZ, Petr. *Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefiletiky*. 2. díl. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-130-3.

SLAVÍKOVÁ, Vladimíra - SLAVÍK, Jan - HAZUKOVÁ, Helena. *Výtvarné čarování: (artefiletika pro předškoláky a mladší školáky)*. 1. vyd. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2000. ISBN 80-7290-016-1.

VELKÝ VŮZ. *Artefiletika*. [online]. c2004 [cit. 2009-05-04]. Dostupné z: <<http://www.artefiletika.cz>>.

ČESKÁ ARTETERAPEUTICKÁ ASOCIACE. *Arteterapie*. [online]. c2005 [cit. 2009-06-05]. Dostupné z: <<http://www.arteterapie.cz>>.